

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Environmentální výchova v předškolním věku

Bakalářská práce

Autor: Markéta Ulmanová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: Mgr. Iveta Lukešová
Oponent práce: doc. PaedDr. Maněnová Martina Ph.D.

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor:	Markéta Ulmanová
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Název závěrečné práce:	Environmentální výchova v předškolním věku
Název závěrečné práce v AJ:	Environmental education in preschool age

Zásady pro vypracování:

Práce se zabývá environmentální výchovou dětí v mateřské škole. Cílem práce je vytvořit nabídku činností pro děti v předškolním věku. Teoretická část bakalářské práce se zabývá environmentální výchovou, která je nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu v mateřské škole. Charakterizuje environmentální výchovu, její cíle a metody, učitelku mateřské školy, vytváření vztahu dítěte k přírodě a Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Praktická část obsahuje výchovně vzdělávací nabídku činností k tématu „Jaro v přírodě“, pracovní a grafomotorické listy.

Garantující pracoviště:

Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce:	Mgr. Iveta Lukešová
Oponent práce:	doc. PaedDr. Maněnová Martina Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	25. 8. 2019
Datum odevzdání závěrečné práce:	30. 6. 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci pod odborným vedením vedoucí bakalářské práce vypracovala samostatně. Veškeré podklady a zdroje, ze kterých jsem čerpala, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány podle normy ČSN ISO 690.

V Hradci Králové dne 30. 6. 2020

Jméno a příjmení studenta: Markéta Ulmanová

Poděkování

Děkuji Mgr. Ivetě Lukešové za odborné vedení, cenné rady, vstřícný přístup, trpělivost a čas, který mi při zpracování práce poskytla.

Anotace:

ULMANOVÁ, Markéta; *Environmentální výchova v předškolním věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 100 stran. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá environmentální výchovou dětí v mateřské škole. Cílem práce je vytvořit nabídku činností pro děti v předškolním věku, k tématu „Jaro v přírodě“. Teoretická část práce charakterizuje pojmy jako například ekologie a ekologická výchova. Zabývá se environmentální výchovou, která je nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu v mateřské škole, charakterizuje environmentální výchovu, její cíle a metody, učitelku mateřské školy a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

Praktická část obsahuje výchovně vzdělávací nabídku činností k tématu „Jaro v přírodě“. Je rozdělena do týdenních bloků, které se zabývají jedním společným tématem, a tím je jarní probouzení přírody, půdy a živočichů. Každý blok projektu obsahuje náměty na různorodé činnosti a aktivity, které mohou probíhat jak v prostorách mateřské školy, tak v přírodním prostředí jejího okolí.

Klíčová slova: environmentální výchova, mateřská škola, hmyz

Annotation

ULMANOVÁ, Markéta; *Environmental education in preschool age*. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2020. 100 pages. Bachelor thesis.

The thesis deals with raising children in kindergarten. The goal of this thesis is to create an offer of activities for preschool children on the topic "Spring in nature". The theoretical part of the bachelor thesis defines terms, such as ecology and ecological education. It is focused on environmental education, which is an integral part of the educational process in kindergarten, it describes environmental education, its aims and methods, kindergarten teacher and Framework Education Programme for Preschool Education.

The practical part includes educational offer of activities related to the theme "Spring in nature". The practical part is divided into weekly blocks, which are dealing with one common theme, specifically the spring awakening of nature, soil and animals. Each block of the project covers suggestions for various activities, which can take place in kindergarten, as well as in the open air in its surroundings.

Keywords: environmental education, kindergarten, insect

Obsah

1	ÚVOD	9
2	TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1.	Ekologie	11
2.2.	Ekologická a environmentální výchova	12
2.3.	Formy a metody environmentální výchovy	14
2.4.	Cíle environmentální výchovy	16
2.5.	Environmentální výchova v RVP PV	16
2.6.	Mateřská škola.....	17
2.7.	Charakteristika dítěte předškolní věku	18
2.8.	Dítě a interakce s prostředím.....	19
2.9.	Osobnost učitelky mateřské školy	19
2.10.	Projekt.....	20
2.11.	Gardnerova teorie mnohočetných inteligencí.....	21
3	PRAKTICKÁ ČÁST	22
3.1.	ZÁMĚR.....	23
3.2.	PLÁNOVÁNÍ.....	27
3.3.	PROVEDENÍ	48
3.4.	HODNOCENÍ	49
4	ZÁVĚR	51
5	CITOVANÁ LITERATURA.....	52
6	SEZNAM DALŠÍCH PRAMENŮ	54
7	SEZNAM OBRÁZKŮ A PŘÍLOH	56
8	OBRÁZKY A PŘÍLOHY	58

Seznam použitých zkratk

EVVO - Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

IQ – Inteligenční kvocient

IT – Informační technologie

PH – Pohybová hra

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

1 ÚVOD

Pro svou závěrečnou práci jsem si vybrala téma environmentální výchovy v předškolním věku. Chtěla jsem spojit věci a aktivity, které mě zajímají, a mám k nim dobrý vztah.

Když jsem byla dítě, trávila jsem veškerý volný čas venku v přírodě. Ráda jsem vyrážela na procházky do lesa či na slunnou louku, a když bylo málo času, stačil mi i dvorek za panelovým domem, ve kterém jsme bydleli. S kamarády jsme měli vždy spoustu nápadů, co budeme v přírodě dělat. Stavěli jsme tajné skrýše v křoví, hráli různé hry, vyráběli z přírodních materiálů zvířátka a měli k přírodě dobrý vztah. Už jako malá holka jsem nerozuměla lidem, kteří vědomě jakýmkoliv způsobem přírodě ubližují. Vadily mi odpadky v lese a v okolí, spolužáci, kteří jen tak z legrace zašlapávali hmyz na chodníku nebo trhali krásně kvetoucí rostliny jen proto, aby je hned za rohem hodili na zem a rozšlapali.

Podle dostupných výzkumů tráví děti v přírodě čím dál méně času. Mnohé dnešní děti (i ostatní generace) vyměnily fyzické i duševní aktivity venku za počítačové hry nebo bezcílné brouzdání internetem. Chytrý telefon je v těchto rukách mnohdy spíše špatný sluha než dobrý pán. V dnešní době je v některých rodinách problém s jakýmkoliv pobytem venku. Rodiny jezdí společně ráno i v pozdním odpoledni do mateřských a základních škol autem, nakoupí a spěchají domů psát úkoly, vařit večeři, plnit další povinnosti a pak už jen pustí pohádku na dobrou noc. Celé kolečko si zopakují další den, možná ještě doplněné množstvím mimoškolních aktivit.

Odcizování člověka přírodě se stává globálním problémem. U mladších generací se začínají objevovat různé fobie z přírody, ze zvířat a rostlin. Velký počet dětí vyrůstá v panelových domech a pod pojmem zvíře si představí spíše domácího mazlíčka, než volně žijícího živočicha či hospodářské zvíře. Jednou z příčin oddalování se přírodě je také skutečnost, že děti z těchto mladších generací nemají možnost trávit svůj volný čas u prarodičů na vesnici. Ani na vesnicích už není život jako dřív. Většina obyvatel venkova se nestará o vlastní hospodářská zvířata ani nepracuje na poli (Jančaříková, 2016).

Je pravdou, že mateřská škola je kromě rodiny první a také bohužel poslední školské zařízení, ve kterém se děti dostanou ven do přírody každý den. V předškolním věku si dítě vytváří žebříček hodnot, tvoří si vztah k přírodě i všemu živému a je velmi citlivé. Mateřské školy na toto naštěstí ve většině případů myslí a s dětmi do přírody vyráží každý den a za téměř každého počasí. Situace se v našich školských zařízeních v návaznosti na studie a zkušenosti s venkovním vyučováním zlepšuje, ale ne všichni pedagogové jsou tomuto způsobu nakloněni.

Cíle předškolního vzdělávání jsou popsány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále “RVP PV”). Plnění těchto cílů, resp. záměrů dítě získává kompetence (resp. výstupy) a je mu tak usnadňována životní cesta a rozvoj jeho osobnosti (RVPPV, 2018).

Hlavními metodami při realizaci projektu „Jaro v přírodě” pro předškolní děti bylo prožitkové a kooperativní učení hrou. Zkušenostní učení má velký význam nejen v tomto věku, ale provází nás celý život.

Cílem této konkrétní práce bylo vytvořit projekt s takovou nabídkou činností, která bude pro děti zajímavá, přínosná a rozvine pozitivní vztah k přírodě, všemu živému a celé planetě Zemi.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část se zabývá environmentální výchovou, jejími cíli a metodami. Na začátku bakalářské práce je třeba nejprve objasnit některé základní pojmy, o které se práce opírá. Dále definuje mateřskou školu, učitelku mateřské školy, projekt, použité formy a metody.

2.1. Ekologie

Slovo ekologie je složením dvou řeckých slov a to *oikos* – dům, obydlí a *logos* – věda, nauka. Její počátky jsou datovány už kolem roku 400 př. n. l. Za zmínku stojí jeden z prvních “ekologů” Aristoteles, jeho žáci a následovníci. Další významnou osobností je přírodovědec Carl Linné, který o mnoho let později stál u zrodu zoologického a botanického názvosloví. Z historického hlediska se na počátku novověku lidé začali zajímat o bádání v přírodě a vznikly přírodní vědy jako takové. Zájem o bližší zkoumání přírody se rozšiřoval hlavně díky praktickým potřebám. Ukázalo se, že vědecká práce přibližuje lidem nový pohled na svět a dokáže vysvětlit dosud nevysvětlitelné přírodní zákonitosti. Díky objevení nové oblasti poznání se stala přírodověda součástí lidské kultury.

Během posledních dvou století nastal vážný problém. Člověk si začal myslet, že může mít vše a díky jeho „démonické žízni po všemohoucnosti“ začal bezohledně využívat všechny přírodní zdroje, aniž by si uvědomoval následky svých činů. Jednání člověka začalo postupně vést až na pokraj záhuby, kvůli jeho chování a hry na pána přírody (Kubišta, 2000). Paralelně s nepřiměřeným využíváním přírody se ale rozvíjely i snahy o její zachování.

Ekologie jako vědní disciplína je považována za novou vědu až od 2. poloviny 20. století. Dnes má tento pojem mnohem širší význam a jejím základem je několik dalších disciplín jako např. biologie, geografie, klimatologie atd. Přídavné jméno ekologický vnímáme jako „šetrný k životnímu prostředí“ a za ekology společnost považuje spíše ochránce přírody než skutečné vědce, kteří zkoumají vztahy mezi organismy. A to i díky nesprávnému používání tohoto slova ze strany médií.

Ernst Haeckel v roce 1866 vyslovil definici: „*Ekologie je biologická věda, která se zabývá vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem*”. Tuto větu použila např. i Leblová (Leblová, 2012) ve své práci pro mateřské školy.

2.2. Ekologická a environmentální výchova

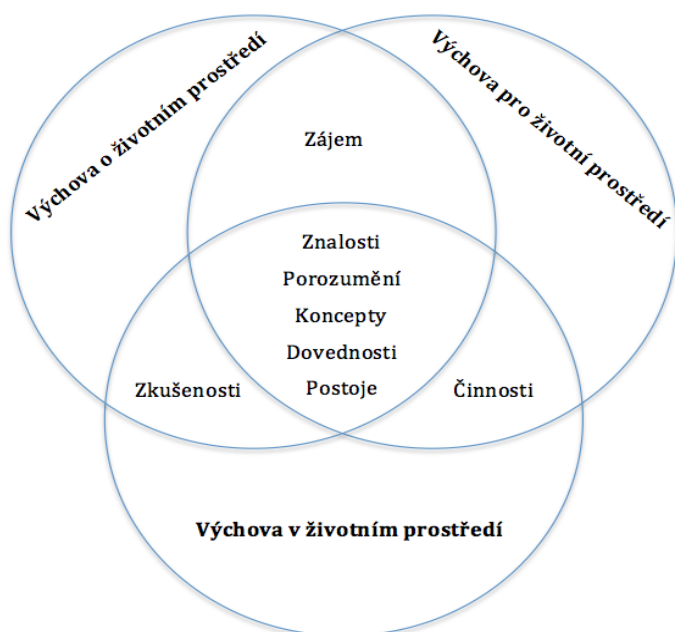
U nás v České republice je obecně pojem ekologická výchova využíván jako synonymum environmentální výchovy. Měla by být spíše vnímána jako její směr, a tím pádem by byla environmentální výchově podřazená.

Co se týče pojetí pojmu ochrany přírody, ekologické a environmentální výchovy, její názvosloví i pojetí se v naší historii několikrát měnilo. Přes ochranu přírody, péči o životní prostředí, globální výchovu a ekologickou výchovu stanovilo Ministerstvo životního prostředí pojem environmentální výchova jako prvek vzdělávání. Tato výchova zahrnuje všechny již zmíněné pojmy, ale také vědní obory jako je například biologie, ekologie či chemie. Některé z definic, kde je environmentální a ekologická výchova vnímána, zní: „*Součástí současného všeobecného vzdělávání, zaměřená na ochranu a tvorbu životního prostředí. Širší pojetí než přírodovědně založená ekologická výchova. Zahrnuje také sociální, hodnotové a etické zaměření výchovy k aktivní účasti na tvorbě zdravého životního prostředí.*” (Walterová, a další, 2009) nebo „*Výchova k ochraně životního prostředí, k tvorbě takových podmínek života lidí, které neohrožují přírodu, živočichy a zvířata a nedevastují surovinové zdroje. Je založena na ekologii jakožto vědě o vztazích organismů, lidí a prostředí, ve kterém žijí a na sebe působí. Ekologická výchova je prováděna jak hromadnými sdělovacími prostředky a osvětou, tak systematicky prostřednictvím ekologického vzdělávání na základních středních a vysokých školách.*“ (Průcha, a další, 2003)

Palmer (Palmer, 2002) vymezuje 3 základní oblasti environmentální výchovy:

- výchova o životním prostředí - využívá přírodu jako zdroj poznání,
- výchova v životním prostředí - s přírodou jako zdrojem lidského poznání,
- výchova pro životní prostředí - zdůrazňující etické principy.

V Obr. 1 je naznačeno propojení mezi těmito jednotlivými oblastmi, které tvoří neoddělitelný celek.

Obr. 1: Schéma environmentální výchovy (Palmer, 2002) (Palmer, Bočánová)

V první polovině 20. století začala v Evropě vznikat spousta mimoškolních organizací, jejichž cílem bylo pomáhat přírodě a chránit ji. V roce 1914 vznikla u nás organizace Junák - český skaut, která je v současnosti největší dětskou organizací v České republice a zároveň součástí celosvětového skautského hnutí. Oddíly skautů se od dob vzniku organizace zajímaly o přírodu, učily se o ní a žily v souladu s ní. Náplň jejich činností byla a je velice různorodá a vhodná pro děti, žáky a účastníky každého věku. Skautské oddíly u nás v České republice fungují dodnes a každoročně se setkávají s velkým zájmem a růstem členské základny.

Vedle skautských oddílů jsou přírodní vědy a ochrana přírody obsažené v pedagogice volného času dnešních středisek a center volného času, oddílů Českého svazu ochránců přírody, Ligy lesní moudrosti a mnoha dalších.

Významnou součástí environmentální výchovy u nás jsou střediska ekologické výchovy, ekocentra a další organizace, umožňující absolvování programů environmentální výchovy v jiném než školním prostředí. Za zmínku stojí SEVER - Středisko ekologické výchovy, působící nyní jako konsorcium čtyřech neziskových organizací, vzdělávající děti i pedagogy (www.sever.ekologickavychova.cz), Sdružení Tereza, které existuje už 40 let a stále roste (www.terezanet.cz), Rezekvítek - nezisková organizace, která vznikla v roce 1991 a jejíž publikace a pomůcky využívá mnoho pedagogů ve školách, školkách i jinde (www.rezekvitek.cz), Sdružení lesních pedagogů, kteří realizují environmentální výuku přímo

v přirozeném prostředí lesa. Další organizace jako např. ekocentra, domy přírody i některé školy a školní zahrady poskytují velmi kvalitní environmentálně zaměřenou výuku.

2.3. Formy a metody environmentální výchovy

Při realizaci environmentální výchovy je vhodné používat takové metody vzdělávání, při kterých si děti vše vyzkouší a učí se pomocí vlastní zkušenosti. Vzhledem k individualitě každého dítěte, rozdílech ve vývoji fyzickém i psychickém, schopnostem i vědomostem dětí je nutné výukové metody i formy střídat a přizpůsobovat jednotlivcům i celé skupině. Všechny aktivity je třeba předem zvážit a případně upravit dle možností a schopností dětí a jednat při nich ohleduplně k přírodě a k jejím obyvatelům.

Velmi důležitou součástí environmentálního vzdělávání je motivace. Správně načasovaná motivace vzbudí u dětí nadšení a zvědavost, a dítě se z pozice posluchače může stát velmi rychle aktivním účastníkem.

Hra

Základní metodou v mateřské škole je hra. Hra je spontánní, improvizovaná činnost, která je určena mírou vlastní zkušenosti. Objevuje se u dětí ve všech činnostech a je jejich součástí. Je to způsob, jakým děti rozvíjejí jejich fyzické, intelektuální a sociální dovednosti. Hry můžeme dělit podle funkcí a podle vývojové etapy dítěte. Funkce hry může být například výchovná, zdravotní, vzdělávací, společenská, rekreační a diagnostická. Čížková (Čížková, a další, 1999) poukazuje na to, že hra je využívána i v psychologické klinické praxi jako léčebný prostředek, protože mimo jiné uvolňuje napětí a řeší konfliktní situace. A především se díky hře dítě učí.

Vývojové etapy hry jsou rozděleny podle věku dítěte. U nejmenších dětí od narození do dvou let převažuje tzv. individuální hra. Dítě si hraje samo se sebou, zkoumá své tělo a prostředí, ve kterém se právě nachází. Přibližně okolo dvou let věku začne dítě vyhledávat pro hru společnost dalších blízkých osob, kterými jsou rodiče či sourozenci. Tato etapa se nazývá hra párová a na ni brzy navazuje hra paralelní, při které si dítě se vstupem do mateřské školy začne hrát vedle svého vrstevníka, ale ne spolu s ním. Hra skupinová se začne u dětí objevovat až kolem pátého roku věku dítěte. Děti v tomto věku si rády hrají a spolupracují se svými vrstevníky.

Náročnost pravidel hry se zvyšuje spolu s věkem dítěte. U dětí v předškolním věku jsou pravidla volnější a méně náročná. I v mateřské škole ale postupně zapojujeme hry, při kterých

se pravidla dodržovat musí. Dodržováním pravidel se dítě učí ovládnout sebe samo, rozvíjí komunikaci s ostatními dětmi a vnímá soupeře jako rovnocenného. Pravidla her platí pro všechny bez výjimky a jejich nedodržení může vést i k vyloučení hráče ze hry. Dítě se při hře učí nejen úspěchu, ale také se musí vyrovnávat s prohrou, neúspěchem a porážkou. Hlavním cílem hry je ale stále zábava a zážitek.

Pozorování

Pozorování patří do základních poznávacích prostředků, stejně tak jako zkoumání a přemýšlení. Dítě pozoruje a vnímá vztahy v přírodě, které je později schopno pochopit a samo vysvětlit. Děti nejdříve pozorují a pojmenovávají to, co mají ve své blízkosti, potom se při zkoumání vydávají dál, začínají vnímat okolní svět, počasí, zvířata, rostliny a jejich vzájemné vztahy (Jančaříková, 2010).

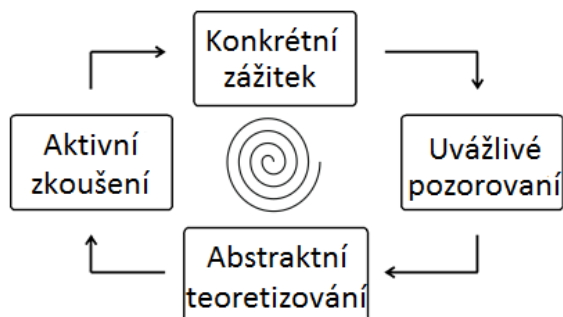
Experimentování

Experiment je pro dítě hra, která vede k vlastnímu prožitku, zkušenosti a vědomosti. Experimenty jsou pro děti velmi zajímavou aktivitou, při které pozorují, zkoumají a učí se novým poznatkům.

Výchova prožitkem

Výchova prožitkem nebo také „výchova dobrodružstvím“ vznikla z anglického „adventure education“. Obsahuje aktivity, které jsou organizované v jakémkoliv prostředí, ne pouze ve venkovním. Jsou spojené s fyzickou aktivitou a zaměřené na osobní rozvoj, tvorbu sociálních vztahů a vztahů k přírodě (Průcha, a další, 2003).

Zážitková pedagogika počítá s tím, že se dítě aktivně zapojí do výuky a veškerou činnost si samo vyzkouší. Výsledky činností si takto i nejlépe zapamatuje. Za zmínku stojí teorie Kolbova cyklu učení, která je stěžejním schématem pro zážitkové učení. „*Učení je proces, kde jsou vědomosti vytvářeny skrze zážitky*“ (McLeod, 2017). Jednotlivé části cyklu se opakují (Obr. 2) a dochází tak k upevňování a zapamatování situace nebo prožitku.

Obr. 2: Schéma Kolbova cyklu učení (Seidlerová, 2006)

2.4. Cíle environmentální výchovy

Pokud se chceme v mateřské škole zaměřit na environmentální výchovu, je potřeba dát dětem příležitost a prostor zažít přírodu na vlastní kůži. Cílem environmentální výchovy jako takové je člověk, který má rozvinutý zájem o přírodu a její ochranu. Lze použít tuto definici: „...zvýšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem, za smysluplné využívání místních zdrojů. Rozvíjet citlivost, vstřícnost a tvořivost lidí k řešení problémů péče o přírodu i problémů lidské společnosti.“ (Máchal, 2000)

Důležitý je rozvoj potřebných znalostí, dovedností a postojů, které je potřeba znát pro uvědomělé jednání všech občanů. Environmentální výchova v mateřské škole má za úkol děti seznámit a nechat zažít, ochutnat a poznat přírodu všemi smysly. Má za úkol přiblížit dětem důležitost, krásu, tajemství a rozmanitost přírody a veškerého života v ní.

2.5. Environmentální výchova v RVP PV

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, je závazný dokument, který vymezuje hlavní požadavky pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Je v něm definováno pět oblastí:

- dítě a jeho tělo
- dítě a jeho psychika
- dítě a ten druhý
- dítě a společnost
- dítě a svět

Každá oblast obsahuje dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy. Dílčí cíle určují, co by měl učitel u dětí pozorovat a rozvíjet. Ve vzdělávací nabídce je znázorněný souhrn činností,

kteřé jsou vhodné a vedou k naplňování jednotlivých cílů. Očekávané výstupy představují jednotlivé dosažitelné cíle, které děti zpravidla na konci předškolní docházky zvládnou. V České republice je tento dokument závazný od roku 2004 (RVPPV, 2018).

Environmentální oblast jako taková je v RVP PV vytyčena ve vzdělávací oblasti Dítě a svět, která se zaměřuje na seznámení dítěte s okolním světem a životním prostředím. Tato výchova se prolíná celým rámcovým programem ve všech vzdělávacích oblastech.

„Environmentální výchova nabízí možnosti získávat a rozvíjet všechny kompetence dané Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání – kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální i personální.“ (Leblová, 2012).

2.6. Mateřská škola

Jan Amos Komenský zdůrazňuje ve svém díle Informatorium školy mateřské zásadní roli předškolního věku při formování člověka. Z historického hlediska se předškolní výchova v podobě institucí začíná rozvíjet na přelomu 18. a 19. století. První česká mateřská škola byla založena v roce 1869 v Praze U Svatého Jakuba. Následně v roce 1872 vznikl ministerský výnos o mateřských školách, který ukládal povinnost podporovat a doplňovat rodinnou výchovu, rozvíjet děti po stránce fyzické, smyslové i duševní a připravovat je na vstup do základní školy (Petrů Puhrová, 2018).

Zásadní změnu přináší reforma „hnutí za novou výchovu“ v meziválečném období. Inspiruje se zahraničními autory a alternativními směry. Nově vstupuje do popředí přirozená výchova a respektování potřeb dítěte. Největší nárůst počtu mateřských škol přichází po druhé světové válce, z důvodu větší zaměstnanosti matek. Od roku 1978 měli pedagogové k dispozici dokument „Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy“, ke kterému byly později postupně vydávány metodické příručky. V letech 1990-2003 mohly školy nadále využívat tento dokument, nebyl pro ně ale závazný (Bečvářová, 2003). V roce 2001 vzniká první verze Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, který je závazným dokumentem pro vzdělávání dodnes a je nadále upravován a aktualizován (2018).

V současné době se vyprofilovaly mateřské školy s klasickým přístupem podpory rozvoje osobnosti dítěte a vytváření základních předpokladů pro pokračování ve vzdělávání, tak i alternativní školy, založené na podpoře dalších složek osobnosti nebo jejich kombinace.

Některé školy se hlásí přímo k alternativním proudům jako je Waldorfská a Montessori pedagogika, lesní školy a školky, a další proudy, kterými se v dnešní době zabývá také spousta autorů.

2.7. Charakteristika dítěte předškolní věku

Předškolní věk navazuje na věk batolecí a je poslední fází raného dětství. Věkové rozpětí je přibližně 3-6 let a končí nástupem do základní školy. Většina dětí v tomto věku navštěvuje mateřskou školu, přičemž po dovršení věku 5 let, před nástupem do základní školy, je v ČR docházka povinná (zákon č. 178/2016 Sb.)

V tomto věku je rozvinuto vnímání smysly, dítě dokáže rozlišovat zrakem, hmatem, sluchem, čichem i chutí a podle individuálních řečových schopností tyto vjemy i popsat. Smyslové vnímání je možné i nadále rozvíjet a prohlubovat různě pestrými aktivitami.

Toto období se vyznačuje také rozvojem fantazie dítěte, která vyplňuje všechny mezery v prožívání reálného světa, které si dítě nedokáže vysvětlit. Fantazie má stále hlavní roli ve hře a často doplňuje realitu. Při popisu událostí nebo zážitků dítětem je tak děj často neúmyslně ovlivněn nebo upraven. Dítě je schopno hrát si samostatně, využívat hračky nebo předměty denní potřeby a vytvořit si tak vlastní svět s vymyšlenými příběhy. Dochází k rozvoji řeči, rozšiřování slovní zásoby. Typické pro začátek období je slovo "proč". V individuálním vývoji řeči jsou ale u dětí značné rozdíly.

Vývojem prochází také dětská kresba od linií, oválů, čar, křížků, po hlavonožce, znázorňujícího lidskou postavu kolem 3,5 roku. Před nástupem do školy je již dítě schopno nakreslit lidskou postavu se všemi detaily, částmi těla a znázornit některé události či věci. Vnímání v předškolním věku je vázáno na osobní prožitek. Paměť se rozvíjí od mechanického opakování po záměrné zapamatování. „*Pověz mi a zapomenu, ukaž mi a já si vzpomenu, ale nech mne se zúčastnit a já pochopím*” (Konfucius).

2.8. Dítě a interakce s prostředím

V celém období je důležitá správná a pestrá stimulace různými činnostmi a prožitky, ať už vytvořenými rodiči nebo učitelkou v mateřské škole, které dále rozvíjí dovednosti dětí a jejich osobnost.

Velmi zásadní pro vývoj jedince předškolního věku se v současné době ukazuje používání moderních informačních technologií (dále též „IT“). Vlivem IT na dítě se v poslední době zabývá mnoho bakalářských, diplomových prací i vědeckých studií. Již v raném věku může dítě získat závislost na jejich používání, která se postupně může prohloubit až v nomofobii (Mendoza, a další, 2018). Mnohem významnější a nebezpečnější je ale používání IT u rodičů v kontextu s učením nápodobou u jejich dětí.

Je prokázán vliv působení přírodního prostředí v dětství. Podle studie z několika evropských měst vykazovali jedinci, kteří strávili v dětském věku minimum času v kontaktu s přírodou, vyšší procento výskytu duševních a jiných nemocí (Preuß, a další, 2019). Výzkum Nadace Proměny z roku 2015 ukazuje, že české děti ve věku 7-15 let tráví sledováním televize, internetu a hraním počítačových her průměrně 3,5 hodiny denně. Tento údaj je poměrně alarmující a nyní je možné, že budou čísla opět vyšší a budou více zasahovat i do nižších věkových skupin. Vlivem pobytu venku na děti se zabývá Petr Daniš (Daniš, 2016), který je předním odborníkem na environmentální výchovu. Ve svých dílech a přednáškách prezentuje výsledky mezinárodních výzkumů o snížené možnosti délky pobytu v přírodě na dětskou obezitu, výskyt psychických poruch, problémy v dospělosti atd.

2.9. Osobnost učitelky mateřské školy

„Učitelka mateřské školy ve své práci realizuje celou řadu rozmanitých činností, a to ve složité síti sociálních vztahů, které se vzájemně ovlivňují. Profesní kompetenci podporují dovednosti různého zaměření, z nichž vystupují do popředí sociálně-psychologické profesní dovednosti.“
(Mertin, a další, 2010)

K těmto sociálně-psychologickým dovednostem patří například akceptování osobností dětí, rodičů a kolegů, empatie, naslouchání, porozumění, respektování, umění pochválit a zvládnout konfliktní situace. Učitelka by měla v první řadě respektovat individualitu všech dětí. Veškerou práci a aktivity přizpůsobuje jejich schopnostem a možnostem. Podporuje u dětí samostatnost, vzájemnou spolupráci a každého jedince zapojuje do skupinových prací celé třídy.

Jaká by měla učitelka v mateřské škole být?

- Být pro děti pozitivním vzorem, průvodcem, oporou, pomocníkem.
- Umět se radovat z maličkostí podobně jako děti a svou radost projevit.
- Pravdivě odpovídat na věčné dětské otázky.
- Využívat zvědavosti dětí a zachytit vhodný okamžik projevu zájmu o vzdělání.
- Umět přiznat chybu a neznalost odpovědi na všechny otázky, ale vysvětlit dětem, že není špatné něco nevědět, ale je báječné dozvídat se stále nové věci a pátrat po správné odpovědi společně.

Vzhledem k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (dále též „EVVO“) by měla jít příkladem a vztah k přírodě by měla mít i mimo mateřskou školu. Neměla by se štítit a bát pozorovaných živočichů, projevovat negativní postoje ke změnám počasí a určitému nepohodlí při zkoumání přírody. Tak jako mají děti respekt ke svému učiteli, měl by i učitel mít respekt a responsibilitu ke svým svěřencům. „*Responsibilita je vnímání a respektování potřeb dítěte a přizpůsobení pedagogického působení těmto potřebám. Rodič, pedagog nebo vychovatel se vcítí do potřeb dítěte a naplňuje je.*“ (Jančaříková, 2010)

2.10. Projekt

Pojem projekt bychom mohli vysvětlit jako ucelený plán myšlenek a aktivit směřovaných k jednomu tématu. Projekt představuje dlouhodobou vzdělávací činnost sestavenou z mnoha vzdělávacích oblastí a s jasně vymezeným cílem. *"Projekt je účelně organizovaný souhrn myšlenek, seskupených kolem důležitého střediska praktického vědění, směřující k určitému cíli."* (Žanta, 1934)

Kratochvílová (2006) definuje projektovou metodu jako „*uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslů projektu. Komplexnost činností vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce.*“ (Kratochvílová, 2006) Projektová metoda neobsahuje pouze pozitiva, ale můžeme se setkat i s negativy. Valenta (1993) je ve své práci dělí na přednosti a úskalí projektu.

Přednosti projektu:

- má motivační sílu,
- je blízký logice životní reality a přirozený,
- zaměstnává a formuje celou osobnost,
- učí spolupracovat,
- učí diskutovat a formulovat své názory,
- učí řešit problémy,
- učí tvořit, hledat informace,
- podněcuje intuici a fantazii.

Úskalí projektu:

- Vše musí být promyšlené a řízené.
- Učitel musí odhadnout míru využití projektů ve výuce či ve výchově.
- Je nutné mít možnost volně nakládat s časem.
- Ve výhodě je učitel, který bude dobrým organizátorem a citlivým diagnostikem, dobrým znalcem učiva i pedagogiky.
- Je nutné vyrovnávat se s tím, že „logika životní praxe“ nerespektuje zásadu postupnosti a přiměřenosti (Valenta, 1993).

2.11. Gardnerova teorie mnohočetných inteligencí

Ve své práci jsem na základě prostudované literatury, předchozí zkušenosti během studia a praxe rozdělila jednotlivé činnosti do skupin podle Gardnerových inteligencí.

Howard Gardner byl americký psycholog, který věřil v sedm (později v devět) na sobě nezávislých inteligencí v každém z nás. Podle něho totiž nelze posuzovat inteligenční kvocient (dále také IQ) jako celek pro všechny schopnosti a dovednosti člověka. Dnešní testy IQ se totiž zaměřují nejvíce na logicko-matematickou inteligenci. Žádný člověk nemá všechny tyto inteligence rovnoměrně rozvinuté, proto se jeho metoda při plánování aktivit pro děti snaží o to, aby došlo k rozvoji inteligencí všech. Studie byla představena v roce 1983 a byla brzy přijata laiky i pedagogy. Odborníky z oboru psychologie byla ale kritizována a odmítnuta. Dnešní kritici posuzují, že Gardner používá pojem „inteligence“, zatímco jiní mluví o schopnostech či nadání. Přesto se ale tato teorie v pedagogických kruzích využívá a pro české

mateřské školy je dobře aplikovatelná (Polášková, 2016). Toto dělení inteligencí (Obr. 3) pomáhá při plánování činností a následnému hodnocení silných a slabých stránek jedince.

Obr. 3: Gardnerova teorie mnohočetných inteligencí (<http://deti.mensa.cz>)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část obsahuje výchovně vzdělávací nabídku činností k projektu s názvem „Jaro v přírodě“. Činnosti jsou rozděleny do několika témat v rámci jednotlivých týdenních bloků.

Metodika

V tomto projektu jsme se věnovali hlavně hmyzu a půdním živočichům, znalostem a snaze o podporu života těchto malých tvorů. Cílem bylo rozvinout u dětí znalosti a vztah k přírodě, rostlinám a živočichům, kteří v ní žijí. Projekt jsem rozdělila na 4 sekce: záměr, plánování, provedení, hodnocení. Podle těchto sekcí jsem dále postupovala při tvorbě a ověřování činností s dětmi. Při plánování předpokládaných činností jsem uplatnila třífázový model učení (Evokace – Uvědomění – Reflexe = E-U-R). Činnosti byly seřazeny podle Gardnerovy teorie mnohočetných inteligencí, která je jednou z používaných metod přípravy pedagogického projektu.

3.1. ZÁMĚR

Popis projektu: Praktická část obsahuje výchovně vzdělávací nabídku činností k projektu s názvem „Jaro v přírodě“. Činnosti jsou rozděleny do několika témat v rámci jednotlivých týdenních bloků. V tomto projektu se budeme věnovat hlavně hmyzu, znalostem a snaze o podporu života těchto malých živočichů.

Téma projektu: Jaro v přírodě: Vezměme to od půdy

Délka projektu: 4 týdny

Věková skupina dětí: 5-7 let

Oblast, která tvoří jádro projektu: Dítě a svět

Další integrované oblasti: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost

Další integrované předměty nebo činnosti: hudební výchova, výtvarná výchova, pracovní činnosti, tělesná výchova, dramatická výchova, rozumová výchova

Hlavní cíl projektu: Rozvinout u dětí znalosti a vztah k přírodě, rostlinám a živočichům, kteří v ní žijí.

Další vzdělávací cíle: (podle RVP PV)

- Dítě a svět
  - rozvoj úcty ke všemu živému,
  - pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit.

- Dítě a jeho tělo
  - rozvoj jemné a hrubé motoriky,
  - rozvoj a užívání všech smyslů,
  - osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví.

- Dítě a jeho psychika
  - rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností,
  - posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, ...),
  - rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání.

- Dítě a ten druhý
  - posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem,
  - rozvoj komunikativních dovedností verbálních i neverbálních.

- Dítě a společnost
  - rozvoj základních společenských postojů, návyků a dovedností dítěte,
  - vytvoření základů aktivních postojů ke světu.

Rozvíjené kompetence u dětí: (podle RVP PV)

- Kompetence k učení - Dítě pozoruje, zkoumá, objevuje, uplatňuje získanou zkušenost v praktických situacích a učí se s chutí.

- Kompetence k řešení problémů - Dítě řeší problémy, na které stačí, na základě předchozí zkušenosti, zkouší a experimentuje.

- Komunikativní kompetence - Dítě ovládá řeč, dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní, rozšiřuje slovní zásobu a dokáže využít informativní prostředky.

- Sociální a personální kompetence - Dítě samo rozhoduje o svých činnostech, uvědomuje si své jednání a jeho důsledky, dodržuje domluvená pravidla, napodobuje modely chování a vnímá nespravedlnost.

- Činnostní a občanské kompetence - Dítě dbá na své zdraví a bezpečí, chová se zodpovědně a stará se o okolní prostředí.

Očekávané výstupy: (podle RVP PV)

- pomáhat, pečovat a mít povědomí o okolním životním prostředí,
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat,
- tvořivě využívat odpadové a netradiční materiály při pracovních a výtvarných činnostech,
- projevovat se citlivě k živočichům a přírodě,
- vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný.

Rizika:

- špatný příklad dospělých,
- nedodržování pravidel určených pro péči o prostředí,
- výběr příliš obtížných témat pro děti,
- nedostatečné a nepravdivé informace.

Popis tvorby projektu:

Na začátku plánování jsem věděla, že se chci ve své závěrečné práci věnovat svému nejoblíbenějšímu ročnímu období - jaru. O podrobném tématu jsem ale přemýšlela dlouho, a proto jsem se rozhodla zpracovat první krok tvorby projektu, myšlenkovou mapu. Na začátku jsem si myšlenkové mapy načrtla pomocí tužky na papír. Pro použití do této práce ale mapy nebyly dostatečně přehledné, proto jsem na jejich tvorbu použila internetovou aplikaci Coggle.

První mapa byla tvořena pomocí jednoduchých asociací k tématu jaro, u nichž jsem postupně došla i k tématům, která se během tohoto ročního období v mateřské škole probírají (Obr. 4).

Při tvorbě druhé myšlenkové mapy jsem se blíže zabývala půdou. V této fázi přišlo na řadu rozhodování mezi jarními květinami a živočichy, kteří v půdě žijí (Obr. 5).

Rozhodování mezi těmito dvěma tématy bylo nakonec jednodušší, než jsem čekala. Jarními květinami se totiž jako učitelky v mateřské škole zabýváme běžně, každý školní rok. Právě z toho důvodu jsem si vybrala toto pro školu ojedinělé téma - hmyz (Obr. 6).

Projekt jsem rozdělila do 4 týdnů, postupně rozvíjejících téma „Vezměme to od půdy“. Dalším krokem bylo vymýšlení a hledání možných aktivit k jednotlivým tématům, tvorba potřebných pomůcek (Obr. 7) a pracovních listů (Obr. 8).

Charakteristika skupiny:

Pro testování aktivit projektu jsem vybrala děti ve věkovém rozpětí 5-7 let, jedná se tedy o děti předposledního a posledního roku předškolního vzdělávání. Skupina dětí byla z náchodských mateřských škol a blízkého okolí. Mateřské školy ve městě mají možnost každodenní vycházky do přírody, kterou využívají ke hře i vzdělávání. V okolí školek se nachází lesy a louky, městem protéká řeka Metuje. Děti jsou proto zvyklé a naučené se pohybovat v přírodě a chovat se podle nastavených pravidel.

Aktivít se celkem zúčastnilo 16 dětí. Vzhledem k situaci a vyhlášení nouzového stavu (Usnesení vlády ČR č.194/2020) na jaře 2020, byl ředitelkami mateřských po projednání s jejich zřizovateli přerušen nebo omezen provoz mateřských škol. Z tohoto důvodu nebylo možné aplikovat programy na celou třídu mateřské školy. Projekt byl průběžně vyzkoušen po menších skupinkách, po předchozí domluvě s rodiči.

Jaro v přírodě - Vezměme to od půdy!

Tento vzdělávací program se zaměřuje na pozorování probouzející se jarní přírody, a to hlavně jejích nejmenších živočichů. Program je koncipován tak, aby se děti učily vlastním prožitkem a zkušeností. Tímto způsobem se toho nejvíce naučí a zapamatují. Nejvíce námětů a nápadů nasbíráme právě při pobytu venku, při pátrání, experimentování a pozorování. Pro začátek projektu jsem zvolila motivační básničku.

Výprava

(Zdena Poláková)

„Kolik vlastně znáte brouků?

Jen je zkuste spočítat,

vejdou se vám na půl dlaně,

když si s nimi chcete hrát.

A co vosy, mouchy, vážky,

co nám o nich povíte?

Kdepak žijí, čím se baví,

možná vůbec nevíte.

Proto vás zvu na výpravu,

koukneme se do hlíny,

polezeme, poletíme,

kdo by hlídal hodiny.

Navštívíme kamarády

nad zemí i pod zemí,

budete se dobře bavit

v jejich říši, věřte mi.“

(Poláková, 2013)

3.2. PLÁNOVÁNÍ

Na začátku každého týdne seznámíme děti s tématem a společně s dětmi v rámci komunitního kruhu naplánujeme týdenní aktivity doplňující samotný projekt. (Obr. 9)

1. týden - Brouci

První týden se budeme věnovat broukům. Každý, i ten nejmenší hmyz, stojí za prozkoumání a prohlédnutí. Během tohoto týdne nás budou při poledním odpočinku doprovázet pohádkové příběhy Jana Karafiáta – Broučci.

Co už o broučích víme...

V první řadě zjistíme, co všechno už děti o broucích vědí, které brouky znají a zda vědí, jakou úlohu jednotliví brouci na světě mají. Pro lepší představu dětem ukážeme různé obrázky. Pro zahájení komunikace vyzkoušíme metodu asociací a představ.

„Milé děti, co si jako první představíte, když se řekne jaro, brouk...?“

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

Postupně dětem položím otázky, a poté si na ně společně odpovíme:

- **Poznáte některé brouky na obrázku?** Seznámíme se některými druhy.

1. Hrobařík obecný	7. Roháč obecný
2. Chroust obecný	8. Slunéčko sedmitečné
3. Klikoroh lemovaný	9. Střevlík zlatolesklý
4. Majka obecná	10. Svižník polní
5. Mandelinka bramborová	11. Tesařík alpský
6. Potápník vroubený	12. Zlatohlávek zlatý

- **Kolik mají brouci nohou?**

6

- **Jak může být brouk velký? – ukažte**

Může být úplně maličký 5-8 mm jako například Slunéčko sedmitečné – beruška, anebo velký 25-75 mm.

- **Kde takový brouk bydlí?**

Brouci žijí schovaní v hlíně, trávě, na rostlinách, ve starém dřevě, ale některé druhy dokonce žijí ve vodě.

- **Myslíte si, že brouk umí plavat?**

Ano, některé druhy jako například Potápník umí i plavat.

- **Umí brouk létat?**

Ano, brouci mají křídla a umějí létat.

- **Čím se brouci živí?**

Někteří brouci se živí rostlinnou stravou, to znamená, že jedí například listy a trávu. Jiní brouci se živí živočišnou stravou a to znamená, že požírají buď menší hmyz, nebo i mrtvolky větších živočichů.

- **Jak se narodí?**

Broučí maminka nenosí malého broučka v bříšku, ale naklade na různá místa vajíčka. Někdy je schová do země, na listy, do stonků rostlin nebo do kmenů stromů. Z vajíčka se potom vylíhne larva, která se živí, roste a poté se zakuklí. Z kukly se za nějakou dobu vyvine brouk.

2) Uvědomění:

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- „Beruška“ (Jiří Žáček)
Taneček k písničce.
- „Cesta za potravou“
Broučkova překážková dráha.

- „Brouk”
Pohybová hra “honička” na písničku.

Verbální inteligence

- „Broučkovo jméno”
Správné přiřazení názvu a obrázku. Děti mají k dispozici šablonu se správným řešením, podle které úkol plní.
- „Hrajeme si na školáky“
Skládání slov z písmen podle předlohy.
- Vytleskávání slabik
Vytleskávání a vytřukávání slabik názvů brouků.
- „První písmeno”
Určování počátečních písmen ve slovech, vymýšlení dalších slov na stejná počáteční písmena.
- Poznej brouka (Obr. 10)
Vyprávění a poznávání u naučné tabule

Prostorová inteligence

- „Namaluj svého broučka”
Děti budou mít k dispozici vodové barvy, štětce, kelímky a tvrdou čtvrtku formátu A3.
- Linoryt
S většími dětmi lze realizovat výtvarnou činnost linorytu. Je důležité dbát na bezpečnost, menší počet dětí a nejlépe individuální práci. Dítě si pomocí rydla vyryje do silného linolea brouka podle vlastního nápadu a později ho společně s učitelem otiskne na čtvrtku.

- Suchá jehla

S menšími dětmi, nebo při větším počtu dětí zvolíme vyrytou kresbu jehlou do plastové podložky. Do tužky ze spodní strany připevníme špendlík, pomocí kterého vyryjeme obraz brouka. Vyrytý obraz natřeme tiskařskou barvou a otiskneme na čtvertku.

- Hmyzí domečky na zavěšení

V rámci recyklace odpadu si z plechovek od ovocných kompotů vyrobíme malé hmyzí domečky k zavěšení na školní zahradu. Plechovky nabarvíme akrylovými barvami a vyplníme přírodními materiály (např. dutá stébla rákosu, klacíky...).

Přírodní inteligence

- Hmyzí domeček

Ze starých palet, perforovaných cihel a výplně z přírodních materiálů postavíme hmyzí domek na školní zahradě.

- „Najdi si svého brouka” (Obr. 11, Obr. 12)

V koutě školní zahrady máme hromadu hlíny, kde hledáme a pozorujeme volně žijící hmyz. Pro tuto aktivitu potřebujeme dětské zahradní náčiní (hrabičky, lopatky, motyčky...) a také pozorovací kelímky s lupou.

Hudební inteligence

- písnička “Brouk” (Obr. 13)

Zpěv za doprovodu klavíru nebo kytary.

Logicko-matematická inteligence

- „Broučí skupinky” (Obr. 14)

Na školní zahradě ukryjeme obrázky brouků. Každé dítě najde jeden obrázek a vytvoří skupinu s kamarády, kteří mají brouky stejné.

- Porovnávání velikosti (Obr. 15)

Řazení brouků do řady podle velikosti od nejmenšího po největší.

- Počítání (Obr. 16)
Přiřazení kartiček s obrázky brouků a jejich počet znázorněný pomocí puntíků, nebo číslic.
- Broučí pexeso (Obr. 17)
Velkoformátová dřevěná hra. Lze použít i jako seznamovací hru s různými druhy brouků, hledání správných dvojic, přiřazování počátečních písmen ze jména, skládání jmen podle předlohy.
- „Počítání s beruškou“ (Obr. 18)
Pracovní list, dokreslování puntíků do správného počtu.

Intrapersonální inteligence

Uvědomit si příjemné a nepříjemné citové prožitky - poznávání živočichů.

Interpersonální inteligence

Dělit se o náčiní s ostatními dětmi, nebýt lakomý, vytvářet si vztah ke všemu živému, mít schopnost empatie.

3) Reflexe:

V komunitním kruhu zhodnotíme s dětmi celý týden. Na papír ke společnému plánování z počátku týdne každé dítě označí smajlíkem, co se mu nejvíce líbilo a nelíbilo. Slovně vysvětlí a zhodnotí nejlepší a nejméně povedenou aktivitu. Poté vyhlásíme nejlepší aktivitu týdne – největší počet smajlíků.

2. týden - Mravenci

Druhý týden se budeme věnovat mravencům. Přes zimu spali v mraveništi a jen co se venku oteplí, vylézají ven. Na sluníčku si nahřívají svá tělíčka a lezou zpět do mraveniště, aby ho vyhráli. Během tohoto týdne nás budou při poledním odpočinku doprovázet pohádkové příběhy Ferdy Mravence od Ondřeje Sekory.

Co už o mravencích víme...

Na začátku týdne seznámíme děti s tématem. Zjistíme, co všechno už děti o mravencích vědí a zda znají jejich úlohu. Pro lepší představu dětem ukážeme různé obrázky. „Děti víte, jak vypadá takový mravenec? A znáte nejslavnějšího mravence a jeho kamarády tady u nás? Ano, správně, je to Ferda Mravenec! ...” (Obr. 19)

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

Postupně dětem položím otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Jaké dva hlavní druhy mravenců znáte?**
2 – domácí a lesní
- **Kolik nohou má mravenec? Zkus je podle obrázku spočítat.**
6 nohou a 2 tykadla, které používá k ohmatávání
- **Víte, jak se dělí mravenci v mraveništi?** (Obr. 20)
Každý z mravenců má svůj úkol, takové zaměstnání. Budeme si o tom ještě povídat, je to hodně zajímavé a obtížné.
- **Co mravenci jedí?**
Sladkou šťávu ze zralých plodů, semena rostlin, menší živé živočichy, mršiny, medovicí (sladká šťáva mšic).

- **Jak se mravenec narodí?**

Podobně jako u brouka nenosí ani mravenčí maminka malé mravenečky v bříšku, ale klade vajíčka, ze kterých se líhnou larvy.

2) Uvědomění:

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- „Zásoby do kredence“ (Obr. 22)
Pohybová hra, soutěž ve skupinkách na školní zahradě.
- Mraveniště (Obr. 23)
Pohybová kooperativní hra ve skupinách, sběr přírodnin, společný úklid prostředí MŠ.
- „Na skladnice a zásobovače“ (Obr. 24)
Pohybová hra, soutěž ve skupinách.
- Hra na mraveniště (Obr. 25)
Námětová hra.

Verbální inteligence

- „Mravenci“ (Obr. 27)
Básnička, motivace k tématu i pro výtvarné tvoření.
- „Hrajeme si na školáky“
Opis slov podle předlohy, nácvik psaní písmen a správného držení tužky.

Prostorová inteligence

- „Postav svého mravence“ (Obr. 26)
Stavba mravenců z přírodnin a provázků, předškoláci počty podle skutečnosti.
- „Namaluj si mravence“
Malba uhlem a rudkou, podle zkušeností z pozorování, znalostí a fantazie.

- „Mravenčí cesty” (Obr. 28)
Grafomotorický pracovní list, obtahování cest.

Přírodní inteligence

- Lov na mravence
Odchyt, pozorování a porovnávání mravence lesního a mravence domácího.
- Mraveniště (Obr. 29)
Pozorování mravenců kolem lesního mraveniště.

Hudební inteligence

- písnička „Mraveniště” (M. Kružíková) (Obr. 30)
- rytmizace hra na tělo, zpěv
- písnička „Mravenčí ukolébavka” (Z. Svěrák, J. Uhlíř)
- poslech dětské sborové písně při odpoledním odpočinku a relaxaci

Logicko-matematická inteligence

- Vývoj mravence (Obr. 31)
Pětivrstvé puzzle se znázorněným vývojem mravence, rozstříhané papírové obrázky.

Intrapersonální inteligence

Posilovat přirozené poznávací city - zájem o učení.

Interpersonální inteligence

Schopnost empatie, hrát podle pravidel.

3) Reflexe:

Děti zhodnotí týden svým postojem. Pokud se jim aktivity v tomto týdnu nelíbily, zůstanou sedět na koberci. Spokojenost s aktivitami vyjádří úplným postavením. Děti mohou využít celou škálu hodnocení a slovně svůj postoj doplnit.

3. týden - Motýli, včely a čmeláci

Ve třetím týdnu se budeme věnovat létavému hmyzu a nejvíce těm, kteří opylují naši zahradu. Včelám, které neúnavně opylují kvetoucí rostliny v zahradách, baculatým čmelákům, kteří létají nízko u země, prohledávají všechny dutinky, otvory a díry, kde by se dalo postavit nové hnízdo a motýlům, kteří nás svou křehkou krásou provází dnem i nocí. Můžeme je pozorovat v našich zahradách už během měsíce března. Tento týden si budeme číst pohádky „Příhody včelích medvídků“ od Jiřího Kahouna.

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

- **Proč bychom měli chránit včely a další létavý hmyz?**

Pokud se živočichové v naší přírodě stanou vzácnými nebo zcela zmizí, neporostou žádné rostliny, ze kterých dozrávají plody a ani my lidé nebude mít co jíst.

- **Jak funguje opylování?**

Barevné květy a vůně jejich nektaru přiláká živočicha, který letí v dálce. Jakmile přiletí opylovač na květ, pyl se přichytí na jeho tělo. Když živočich přelétne na další květ stejného druhu rostliny, pyl z jeho tělínky se smíchá s pylem na rostlině, a tak se rostlina úspěšně rozmnožuje. Díky tomu se mohou vytvořit semínka, ze kterých vyrostou další rostlinky.

Co víme o motýlech ...

Na začátku týdne seznámíme děti s tématem. Zjistíme, zda děti znají nějaké motýly, co o nich vědí a zda už nějakého letos na jaře viděly. Představíme jim některé motýly a budeme si o nich vyprávět.

Postupně dětem položím otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Jak se narodí motýl? (Obr. 32)**

Motýlí maminka naklade vajíčka na listy stromů, aby na ně nemohl snadno zaútočit žádný predátor.

- **Poznáte některé motýly na obrázku? Cíl: seznámení s některými druhy motýlů, kteří žijí u nás.**

1. Modrásek jehlicový
2. Babočka admirál
3. Otakárek fenyklový
4. Bělásek zelný
5. Babočka paví oko
6. Žlutásek řešetlákový

- **Jak může být motýl velký? Ukažte.**

Velikost motýlů se pohybuje zhruba od 1 do 10 centimetrů. Jejich velikost si ukážeme a porovnáme na obrázcích a pravítku.

- **Čím se motýl živí?**

Motýli se živí nektarem z květin, podobně jako včely nebo čmeláci.

- **Kdy motýli létají?**

Motýli se probudí na jaře a létají do podzimu, kdy si některé druhy hledají místo na zimní spánek.

- **Jak dlouho motýl žije?**

Někteří motýli žijí jen několik málo dní. Jiné druhy se dožívají několika týdnů a někteří dokonce ve spánku přežijí do dalšího roku. Většina druhů prezimuje jako kukla schovaná v hlíně nebo pod kůrou.

2) Uvědomění:

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- „Motýlí taneček”
Pohybová hra, tanec s šátky na lehkou melodii.
- „Na motýlky” (Obr. 33)
Pohybová hra, hra na vypadávání, hra s plněním úkolů.

- „Na květinčky“ (Obr. 33)
Rozcvička, protahování.
- „Motýlí let“
Upevňování správného držení tužky, vyvinutí lehkého a rovnoměrného tlaku na tužku.
Velký formát papíru, uvolňování zápěstí, libovolné čáry a kruhy.

Verbální inteligence

- „Jaký je?“
Vytváření přídavných jmen ke slovu motýl.

Prostorová inteligence

- „Průsvitný motýlek“
Na čtvrtku si děti podle šablony nebo své fantazie nakreslí motýla, vystříhnou jeho obrys i vnitřek křídel, do kterých nalepíme barevný hedvábný papír. Motýlky nalepíme jako dekoraci do oken, kde jejich křídla světlo z venku prosvítí.
- „Motýl“ (Obr. 35)
Pracovní list, dokreslování křídel podle předlohy.

Přírodní inteligence

- „Běháme za motýly“
Za slunného počasí se vydáme na louku, kde můžeme najít motýly. Můžeme za nimi běhat a pozorovat je, ale nebudeme se je snažit chytit. Při lovení hrozí, že bychom jim poškodili křídla a motýl už by nemohl létat.

Hudební inteligence

- písnička „Včelka“ (Stojan, 1997) (Obr. 34)
Zpěv s doprovodem klavíru.

Logicko-matematická inteligence

- Řazení podle velikosti
Porovnávání velikosti motýlů na obrázku a tvoření řady.

Intrapersonální inteligence

Ovládání své vůle a chování - neublížovat hmyzu ani ze strachu, počkat až odletí.

Interpersonální inteligence

Rozvíjet schopnost žít ve společnosti ostatních, vážit si práce ostatních, správně se chovat ke všem zvířatům.

Co víme o včelkách...

Představíme dětem včelu na obrázku a budeme si o ní společně vyprávět. Zeptáme se, co děti o včelách vědí a jestli už tohle jaro nějakou potkaly. Včelky jsou pilný létavý hmyz, který sbírá nektar z květin a pomocí své trávicí soustavy ho přetváří na med. Včelky se dělí do několika skupin. Některé včely žijí u lidí v domečkách, kterým se říká včelí úly. Lidé chovají svá včelstva v úlech a med si od včel berou. Jiné včely si svá hnízda staví samy v lesích a na loukách.

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

Postupně dětem položíme otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Jak se narodí malá včelka?**

Samička včely sbírá nektar z květů. Před tím, než naklade vajíčka do jednotlivých komůrek, naplní každou komůrku takovým množstvím pylu slepeného medem, že vystačí na celý vývoj jejího miminka – larvy. Do této naplněné komůrky naklade vajíčko, komůrku uzavře a odletí. Z vajíčka se vylíhne larva, která žije v komůrce, kterou ji maminka připravila. Spotřebuje všečen med a poté se zakuklí. Z kukly se vylíhne malá včela. To se ale týká jen včel samotářek. Jiné druhy žijí ve větších nebo menších rodinách, kde se maminka nebo její pomocnice dělnice o larvy starají, podobně jako u mravenců, o kterých jsme si už povídali.

- **Jak včela vidí?**

Na obrázku vidíte, že má včelka velké oči. Každé oko je ale uvnitř tvořené několika malými očičky. Včelka vidí barevně, jako my. Když ale letí hodně rychle, vidí z výšky svět jen černobíle. Barvy se opět objeví, když včela zpomalí. Tak dokáže najít potravu na květinách.

2) Uvědomění:

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- „Na včelky a motýlky”
Hra na honěnou za melodie písničky „Včelka”

Verbální inteligence

- „Hrajeme si na školáky“
Skládání slov a opis podle předlohy. Děti mají k dispozici obrázek s názvem (včela, motýl, čmelák...)

Prostorová inteligence

- „Bludiště“ (Obr. 36)
Grafomotorický pracovní list, pomoz včelce najít správnou cestu ke květině.
- „Opylování“ (Obr. 37)
Pracovní list, spojování stejných květin.
- Věneček
Při procházce na louce si nasbíráme květiny a společně si upleteme věnečky. Při pletení květiny pojmenujeme a později zkusíme, zda si jejich jména děti pamatují.
- Geometrické tvary
Seznámení s geometrickými tvary a jejich názvy. Obtahování jejich linií tužkou, seznámení s významem šestiúhelníkového tvaru pláství.

Přírodní inteligence

- Pozorování v přírodě
Vydáme se s dětmi na procházku na louku, kde budeme volně létající hmyz pozorovat.
- Medová ochutnávka
Připravíme si med od včel a náš vlastnoručně vyrobený med pampeliškový. Každé dítě nejprve ochutná oba výrobky. Se zavázanýma očima zkusíme rozpoznat, který med právě ochutnáváme.

Hudební inteligence

- Písnička „Včeličky“ (M. Kružiková) (Obr. 38)
Zpěv doprovázený hrou na klavír a hrou na triangel, dramtizace písničky.
- písnička „Pampeliška“ (Lišková, 2015) (Obr. 39)

Logicko-matematická inteligence

- Vývoj včely (Obr. 40)
Pětivrstvé puzzle, na kterém je znázorněný vývoj včely. Puzzle lze skládat na podložku vedle sebe pro větší přehlednost, či přímo do připravené šablony na sebe, od vajíček až po dospělou včelu.
- „Didaktická včelka“
Hra pro prostorovou orientaci. Děti pomocí tlačítek zadají trasu, kterou včelka pojede až k cíli. Pod průhlednou plastovou desku dětem položíme obrázky květin. Obtížnost volíme podle věku a zkušeností dětí. Prvním úkolem může být pouze dojet k jedné květině. Nejtěžší variantou bude trasa, kde má včelka posbírat co nejvíce květin a dojet až do úlu.
- „Na včeličky“
Zahrajeme si s dětmi na včeličky. Na školní zahradě, kde nehrozí znečištění rostlin pobíhajícími zvířaty, společně s dětmi nasbíráme kvetoucí pampelišky. Později si s pomocí paní kuchařky vyrobíme pampeliškový med.

- **Pokus**

Při procházce v okolí školy najdeme kvetoucí jehnědy na lísce nebo bříze. Když s větví zaklepeme, začne se k zemi snášet žlutý pyl. Pokud je právě teď po dešti, můžeme zkusit větvičkou zatřást nad kaluží a pozorovat, že pyl zůstává na hladině.

Co víme o čmelácích...

Představím dětem čmeláka podle obrázků. Zjistíme, co už děti o čmelákovi vědí. Čmelák se živí nektarem z květin, podobně jako včelky, vosy a motýli. Samička čmeláka přezimovala schovaná v zemi, nebo v hromadě dřeva a spolu s jarními paprsky se probudí jako první. Vylétne ze svého úkrytu, nakrmí se na prvních kvetoucích rostlinách a začne hledat nové místo, kde založí hnízdo. Samečci a dělnice se probudí až o několik dní později.

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

Postupně dětem položím otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Kde čmelák bydlí?**

Samička čmeláka si najde vhodné místo, kde si postaví hnízdo. Může to být nějaká skulina nebo větší díra v zemi.

- **Jak se narodí malý čmelák?**

Stejně tak jako u ostatního hmyzu, maminka naklade vajíčka do hnízda.

- **Co dělají čmeláčí dělnice?**

U čmeláků to je úplně jiné než třeba u mravenců, kde má každý svůj úkol. Když se čmeláčí dělnice vylíhne, stará se nejprve o ostatní miminka a později vylétne z hnízda a hledá potravu. Každý čmelák si tedy vyzkouší roli chůvy i zásobovače.

2) Uvědomění:

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- Pohybová hra „Opylovač“

Na zemi na školní zahradě rozmístíme papírové květy. Děti jako čmeláci budou létat z květu na květ podle barevného zadání.

Verbální inteligence

- Jazyková rozcvička

V ranním kruhu si společně uděláme artikulační cvičení.

- „Hrajeme si na školáky“

Skládání slov a opis podle předlohy.

Prostorová inteligence

- Papírový čmelák – vyškrabávaná technika

Přírodní inteligence

- Čmelíny (Obr. 41)

Na školní zahradu jsme na naší kvetoucí louku umístili dva čmelíny. Budeme pozorovat, zda se nějaký čmelák zabydlel.

- Ostatní hmyz (Obr. 42)

Pozorování ostatního létajícího hmyzu.

Hudební inteligence

- „Příhody včelích medvídků“ (Obr. 43)

Poslech písničky při hře na flétnu, zpěv.

Logicko-matematická inteligence

- Čmeláčí rodiny (Obr. 44)

Skupinová hra, řazení a spojování stejných obrázků.

3) **Reflexe:**

V komunitním kruhu zhodnotíme s dětmi celý týden. Hodnocení děti znázorní pomocí rukou. Když mají dlaně u sebe, líbilo se jim to nejméně, čím dál dají dlaně od sebe, tím víc se jim týden líbil. Své hodnocení mohou doplnit slovním hodnocením.

4. týden - Šneci a žížaly

Čtvrtý týden si budeme povídat o živočiších, kteří se po zemi nebo v zemi plazí. Tento týden se nám bude nejlépe realizovat, pokud venku alespoň trochu zaprší. Po dešti totiž právě žížaly a šneci vylézají ze svých úkrytů, protože je láká čistý a vlhký vzduch.

Co víme o šnecích...

Hlemýžď zahradní neboli šnek si nosí svůj domeček za zádech. Kdykoliv přijde nebezpečí, je moc velké teplo nebo si chce jen odpočinout, zaleze si do své chaloupky a je v bezpečí. Ve svém domečku spí i přes zimu. Zaleze třeba do hromady listů nebo dutiny v zemi, zalepí si vchod do svého domečku a usne. Na jaře se probudí s prvním oteplením a vydá se hledat potravu. Nejlépe se mu cestuje po dešti, když je půda pěkně mokrá a klouže. Oproti tomu slimák žádný domeček na zádech nemá. Spí nejraději ve vlhké hlíně a stejně jako šnek si rád pochutnává na salátu z naší zahrádky.

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) **Evokace:**

Postupně dětem položíím otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Čím se hlemýžď dívá?**

Na tykadlech má umístěné oči.

- **Má hlemýžď ruce, jako my?**

Ruce nemá, ale pod tykadly se nachází ještě jeden kratší pár tykadel, která mu umožňují čich a hmat.

- **Jak šnek chodí?**

Při dešti, nebo když je dostatečné vlhko, se šnek dokáže pohybovat. Pokud je velké sucho, šnek nikam nechodí, ale zůstává na jednom místě.

- **Jaký je hlavní rozdíl mezi šnekem a slimákem?**

Šnek nosí na zádech ulitu s ukrytými orgány, bez které by nepřežil. Slimák na zádech žádnou ulitu nemá.

- **Jak se šnek narodí?**

Šnečí maminka schová v zemi najednou až 50 vajíček, ze kterých se šnek vylíhne.

2) Uvědomění

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- Pohybová hra „Na šneky”

Nácvik plazení a lezení, schoulení do klubíčka, jógové protažení „kobra”.

Verbální inteligence

- básnička „Šnek“ (Vévodová, 2019) (Obr. 45)

Prostorová inteligence

- Grafomotorický šnek

Na velkém formátu papíru máme nakresleného šneka, kterého budou děti na zemi obtahovat.

- „Muchloun” (Obr. 46)

Z recyklovaného balicího papíru si pomocí mačkání, muchlání a utahování obyčejným provázkem vytvoříme dlouhého hada, kterého postupně zatočíme a spojíme v tělo a ulitu šneka.

- „Šnečí malování“

Děti si pomocí špejle či klacíku a tuše nakreslí šnečí ulitu. Když linie uschne, mohou si děti svůj výtvar opatrně vybarvit pomocí štětce a vodových barev. Pro lepší motivaci a představu můžeme použít nejen opravdové ulity, ale i mikroskopem přiblížené obrázky.

Přírodní inteligence

- Sledování hlemýždě v terénu
Pozorování a měření rychlosti pomocí provázku, metru a stopek.

Hudební inteligence

- “Prší, prší”
Zpěv písně za doprovodu klavíru, doprovod písně na Orffovy nástroje - dřívka, bubínek.

Logicko-matematická inteligence

- Zábava s mikroskopem (Obr. 47, Obr. 48)
Pro toto zkoumání si venku nasbíráme prázdné šnečí ulity, ale i jakýkoliv další materiál a živočichy.

Co víme o žížalách...

Žížaly jsou pro přírodu velmi užitečné. Tím, jak žížala prolézá v půdě, kypří hlínu a její kvalitu zlepšuje pojidáním zbytků rostlin a živočichů. Když začne venku pršet, žížaly vylézají z hlíny ven, aby se mohly nadechnout. Je to nejlepší příležitost, jak žížalky prozkoumat. Její tělo je složeno z jednotlivých článků, které jí pomáhají v pohybu. Chodbičky v hlíně, kudy žížala leze, pomáhají k provzdušnění půdy.

Předpokládané činnosti s dětmi:

1) Evokace:

Postupně dětem položím otázky a poté si na ně společně odpovíme:

- **Jak velká je žížala?**
Naše nejmenší žížala měří asi dva centimetry a nejdelší padesát centimetrů.
- **Vypadají všechny žížaly stejně?**
Stejně jako většina živočichů, i žížaly mají více druhů. U nás jich žije přibližně šedesát druhů.

- **Čím se žížala živí?**

Hledá si v hlíně zbytky rostlin a živočichů. Ty pozře a později vyloučí. Produkty její vylučovací soustavy tak obohacují půdu o humus.

- **Má žížala ráda světlo?**

Nejraději má tmu. Záření slunce by mohlo její kůži vysušit, nebo trvale poškodit.

- **Proč vylézá žížala ven při dešti?**

Kdyby zůstala v hlíně, mohla by se při zaplavení chodbiček utopit. Při dešti většinou moc nesvítí slunce, a proto je to pro ni bezpečné.

- **Může nám žížala nějak ublížit?**

Ne. Žížala nekouše, nemá totiž zuby.

- **Jak se žížala brání, když pracujeme s hlínou?**

Někdy se může stát, že při práci na zahrádce omylem ublížíme malým živočichům, kteří v hlíně žijí. Žížala má jednu menší výhodu oproti ostatním živočichům. Když žížalku omylem přepůlíme, její část blíž k hlavě může přežít, a dokonce ji může dorůst nový kratší ocásek. Nikdy ale živočichům vědomě a záměrně neublížíme!

2) Uvědomění

Další návrhy na činnosti:

Tělesně-kinestetická inteligence

- „Želé žížaly“

Pomocí plastových brček a jedlé želatiny si vyrobíme vlastní žížaly.

Verbální inteligence

- básnička „Žížala a kos“ (Horová 2010) (Obr. 49)

Prostorová inteligence

- „Žížalí soutěž“

Děti se rozdělí do skupin ke stolečkům. Dostanou k dispozici hroudu modelovací hmoty a jejich úkolem je v určeném čase vyválet co nejdelší žížalu.

Přírodní inteligence

- pokus – „Žížalí hotel“

Pro pokus budeme potřebovat velkou čtyř litrovou sklenici, písek, hlínu, kamínky a trávu. Materiál navrstvíme do sklenice a odchyťme žížaly na školní zahradě. Obsah sklenice lehce navlhčíme a přikryjeme tmavou látkou. Takto budeme moci z blízka pozorovat život žížaly.

- Lov na žížaly

Na školní zahradě zkusíme v hromadě hlíny najít žížaly k pozorování. Pokud do nich lehce strčíme klacíkem, začnou se kroutit. Opatrně jednu žížalu odchyťme a vložíme do pozorovacího kelímku, abychom si ji mohli prohlédnout ze všech stran.

Hudební inteligence

- písnička „Tancovala žížala“ (Stojan, 1997) (Obr. 50)

Nácvik zpěvu písničky za doprovodu hry na klavír a seznámení se základními kroky tance polky.

- písnička „Duha“ (M. Kružíková) (Obr. 51)

Nácvik zpěvu při taktování.

Logicko-matematická inteligence

- „Cesta ven“ (Obr. 52)

Pracovní list, labyrint. Pomoz žížale vylézt ven z hlíny, než začne pršet! Najdi správnou cestu a dokresli dešťové kapky.

Intrapersonální inteligence

Uvědomit si příjemné a nepříjemné citové prožitky - poznávání živočichů.

Interpersonální inteligence

Dělit se o pomůcky s ostatními dětmi, nebýt lakomý, spolupracovat, vytvářet si vztah ke všemu živému, mít schopnost empatie.

3) Reflexe:

V komunitním kruhu zhodnotíme s dětmi celý týden. Na papír ke společnému plánování každé dítě označí smajlíkem, co se mu nejvíce líbilo a nelíbilo. Slovně vysvětlí a zhodnotí nejlepší a nejméně povedenou aktivitu.

3.3. PROVEDENÍ

Aktivity byly realizovány v průběhu jarních měsíců roku 2020 s malými skupinami dětí. Pěkné počasí nám dovolilo vyrazit s veškerými aktivitami do přírody, kde se děti mohly volně rozběhnout a nemusely se tísnit ve vnitřních prostorách.

Každý blok jsme s dětmi zahájili komunitním kruhem. Po úvodním vzájemném představení jsme se seznámili s tématem a společně jsme na velký arch papíru vytvořili týdenní plán aktivit k projektu i podle přání dětí. Arch jsme nalepili na nástěnku, abychom měli přehled, co jsme si vyzkoušeli a co nás ještě čeká. Zároveň jsme si s dětmi určili potřebná pravidla a poučila jsem je o bezpečnosti.

Děti byly rozděleny do menších skupinek a měly možnost si vybrat aktivitu, které se chtějí účastnit. Všechny potřebné pomůcky k aktivitám měly děti předem připravené tak, aby se mohl program v přírodě uskutečnit. Každý den daného týdne měly děti k dispozici více aktivit, ze kterých si vybíraly. Skupinové hry probíhaly také vždy v menším počtu, než bylo plánováno.

V prvním týdnu jsme při hledání živočichů našli larvy nosorožíka kapucínka, který je u nás zařazen mezi ohrožené druhy. Skrývaly se v hromadě loňského tlejícího listí, které jsme minulý rok v zahradě ponechali schválně, aby posloužilo jako skrýš pro hmyz a další živočichy. V naší zahradě jsme také zjistili výskyt velkého počtu jedinců a různých druhů tesaříků, například tesaříka úzkoštítkového nebo pižmového. Několik kusů si děti důkladně prohlédly pomocí lupy a entomologického kelímku. Největší úspěch mělo u dětí pozorování ruměnice pospolné. U tohoto druhu se vyskytuje velké množství jedinců, a proto mohlo mít každé dítě vlastního ve svém pozorovacím kelímku.

Druhý týden jsme strávili většinu času v lese. Hledání mravenišť a pozorování cest jednotlivých mravenců děti natolik zajímalo, že se k nim chtěly opakovaně vracet. Mé původní obavy z dětského strachu při přiblížení k mraveništi byly zbytečné. Děti samy přesně posoudily, kdy už mravencům naše přítomnost vadí, a ve správný čas jsme se od mraveniště vzdálili. Hierarchii mraveniště jsme si vysvětlili, doplnili ji prohlížením knížky “Hravouka” a následně ověřili přímo v lese.

Ve třetím týdnu jsme většinu aktivit realizovali v zahradě a na blízké louce. Pozorování létajícího hmyzu jsme také doplnili poznáváním kvetoucích druhů rostlin, abychom společně zjistili, které květiny nejvíce chutnají včelám a motýlům. Do polostínu pod stromy jsme společně umístili dřevěné domečky „čmelíny”, ve kterých budeme i nadále pozorovat jejich obsazení. Několik dní tohoto týdne nás překvapil déšť, a proto jsme téma propojili s lezoucími živočichy a současně pozorovali i šneky a žížaly. V rámci propojení témat projektu nám ale tato drobná komplikace nevadila a vhodná volba oblečení nám pomohla celou realizaci dokončit.

3.4. HODNOCENÍ

Děti se zpočátku ostýchaly přímého kontaktu s přírodními materiály a živočichy, některé se nechtěly hlíny ani brouků dotknout, ale počáteční ostych se rychle změnil v nadšení. Po vhodné motivaci a názorné ukázce se zapojila většina dětí. Nejvíce se jim líbilo hledání živočichů v hromadě hlíny a jejich následné prozkoumání v pozorovacích kelímcích. Tato aktivita nakonec vyhrála závěrečné hodnocení dětmi jako nejlepší aktivita prvního týdne a následně i nejlepší aktivita celého projektu. Hledání a pozorování živočichů se dětem tak líbilo, že jsme ho opakovali dokola za každého přípustného počasí. V průběhu projektu se děti naučily poznávat některé volně žijící živočichy a nazvat je správným jménem. Další úspěšnou aktivitou bylo pozorování mraveniště, kde se nejvíce odvážní jedinci zkusili pomocí klacíků podívat hlouběji do cest vytvořených mravenci. Živočichům se ale samozřejmě tato návštěva nelíbila, a nakonec jsme před nimi z lesa utekli, jelikož se začali bránit. Žádnému z dětí se ale nic nestalo a všichni na tento zážitek vzpomínají. Z hodnocení si pamatuji větu jednoho chlapce, který zhodnotil týden s mravenci touto větou: „Byla to hrozná sranda, jak jsme před nimi utíkali!” (Matěj, 5 let). Kdybychom chtěli vyhodnotit nejvíce legrační týden, určitě by to mravenci vyhráli. Mezi poslední dvě oblíbené aktivity patřilo pozorování krouticích se žížal a šnečí závody. Jógové cvičení a protahování se šneky jsme opakovali hned několikrát na karimatkách

v trávě, nácvik lezení se ale nepovedl, jelikož se karimatky posunovaly spolu s lezoucími dětmi. Pro tuto aktivitu doporučuji hladkou podlahu, nejlépe linoleum. Také odchyt žížal a jejich umístění do pozorovacích sklenic neproběhlo úplně podle plánu. Myslím si, že jsme sklenice umístili na příliš světlé místo a ani tmavá látka jim potřebnou tmou nezajistila. K promísení všech vrstev ve sklenici by žížaly také potřebovaly více času. Jelikož jsme společně s dětmi vyhodnotili, že se v našem hotelu žížalám nelíbí, vypustili jsme je zpět do volné přírody, i když to bylo možná předčasné. Tuto aktivitu budeme muset zopakovat a vylepšit.

Z mého pohledu byly jednotlivé aktivity vhodně zvolené, děti se naučily rozpoznat spoustu volně žijících živočichů, pojmenovat je správným názvem a při učení se i dobře bavit. Vztah dětí k přírodě se také rozvinul již během prvních dní, kdy se děti zpočátku živočichů bály a štítily. Postupně se ale jejich reakce zlepšovaly, odvaha a odhodlání pustit se do konkrétních aktivit vzrůstaly.

Vyhodnocení naplnění vzdělávacích cílů

Hlavní cíl projektu, kterým bylo rozvinout u dětí znalosti a vztah k přírodě, rostlinám a živočichům, byl naplněn. Děti se naučily poznávat drobné živočichy, které v přírodě a školní zahradě běžně potkávají. U dětí jsem také vyzorovala větší zájem o přírodu a její poznávání, který se během měsíce s projektem rozvinul.

Další vzdělávací cíle, které jsem do projektu vybrala z Rámcového vzdělávacího projektu, byly ve velké míře také splněny. U skupiny dětí zcela vymizela potřeba ubližování živočichům a jejich zašlapávání při vycházkách. Děti si více uvědomují, že právo na život má každý živočich a oni mohou různými způsoby přírodě pomáhat a chránit ji. Při pohybových a výtvarných činnostech byla u dětí rozvíjena jemná a hrubá motorika. Po dobu trvání projektu děti také hodně zpívaly, učily se nové básničky, rozvíjely své řečové a jazykové dovednosti, a také slovní zásobu pomocí nových slov a názvů poznávaných živočichů. Při pozorování přírody děti použily všechny své smysly. Vytvářely si vztah k přírodě, k životu, a také k sobě navzájem. Ve skupině dětí vznikla nová přátelství a z velké části i jejich nový a společný zájem o přírodu, který bude i nadále rozvíjen a podporován různými činnostmi.

4 ZÁVĚR

Práce „Environmentální výchova v předškolním věku“ je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

Teoretická část práce se zaměřila na environmentální a ekologickou výchovu vzhledem k předškolnímu věku a mateřské škole a její umístění v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Pomohla vysvětlit některé pojmy jako mateřská škola, ekologie, environmentální výchova a osobnost pedagoga, který děti při výchově provází. Věnovala se také charakteristice předškolních dětí a seznámila s metodami, které environmentální výchova při práci s dětmi využívá. Zabývala se pojmem projekt, který jsem popsala podle několika autorů. Poslední část jsem věnovala teorii mnohočetných inteligencí podle Howarda Gardnera, která byla použita pro plánování praktické části.

Praktická část představila školní projekt, který je zaměřený na environmentální výchovu v jarním období. Aktivity vytvořené v rámci měsíčního projektu „Jaro v přírodě“ vedly k vytvoření bližšího vztahu k přírodě u dětí v předškolním věku, což naplnilo cíl práce. Projekt děti blíže seznámil se životem hmyzu a některých dalších živočichů a pokusil se vytvořit pevný vztah dětí k přírodě a její ochraně. Praktická část byla rozdělena na čtyři sekce: záměr, plánování, provedení, hodnocení. V záměru jsem popsala základní informace k projektu, jeho vzdělávací cíle, hlavní cíl a rozvíjené kompetence podle Rámcového vzdělávacího programu. Byl zde také popsán postup tvorby projektu a charakteristika skupiny dětí, u které byl projekt ověřen. Sekce Plánování byla rozdělena na čtyři týdenní bloky. Každý z této bloků obsahuje samotné aktivity projektu. Všechny čtyři týdny jsou společně propojeny k jednomu tématu – „Jaro v přírodě – Vezměme to od půdy!“. Projekt se zabývá životem drobných živočichů, jejich zkoumáním a pozorováním. V části Provedení je popsána realizace projektu, která proběhla s dětmi předškolního věku. Poslední sekce Hodnocení je závěrečnou částí projektu, kde je popsána reflexe a evaluace projektu z pohledů dětí a pedagoga.

K projektu jsou přiloženy obrázky, které doplňují plánování a popisují jednotlivé hry a aktivity.

5 CITOVANÁ LITERATURA

Bečvářová, Zuzana. 2003. *Současná mateřská škola a její řízení.* Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-537-7.

Čížková, Jitka, Binarová, Ivana a Holásková, Kamila. 1999. *Přehled vývojové psychologie.* Olomouc : Univerzita Palackého, 1999. ISBN: 80-7067-953-0.

Daniš, Petr. 2016. *Děti venku v přírodě: Ohrožený druh?* Praha : Ministerstvo životního prostředí, 2016. ISBN 978-80-7212-610-1.

Jančaříková, Kateřina. 2010. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání.* Praha : Raabe, 2010. ISBN 978-80-86307-95-4.

—. 2016. Problémy generace za alfa spojené s fenoménem odcizováním člověka přírodě. *Speciální pedagogika*. 26. únor 2016, stránky 131-144.

Kratochvílová, Jana. 2006. *Teorie a praxe projektové výuky.* Brno : Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4.

Kubišta, Václav. 2000. *Obecná biologie: úvodní učební text biologie pro 1. ročník gymnázií.* Praha : Fortuna, 2000. ISBN 8071687146.

Leblová, Eliška. 2012. *Environmentální výchova v mateřské škole.* Praha : Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.

Máchal, Aleš. 2000. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou.* Brno : Rezekvítek, 2000. ISBN 80-902954-0-1.

McLeod, Saul. 2017. Kolb - Learning Styles. [Online] 2017. <http://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>.

Mendoza, Jessica S., a další. 2018. The effect of cellphones on attention and learning: The influences of time, distraction, and nomophobia. *Computers in Human Behavior*. 14. April 2018, stránky 52-60.

Mertin, Václav a Gillernová, Ilona (eds.). 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy.* Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

Palmer, Joy A. 2002. *Environmental education in the 21st century : Theory, practice, progress and promise.* London : Routledge, 2002. ISBN 0-203-20541-3.

Petrů Puhrová, Barbora. 2018. *Dějiny předškolní výchovy. Vznik a vývoj institucionalizované předškolní výchovy v 19. a 20. století.* Zlín : autor neznámý, 2018.

Poláková, Zdena. 2013. *Už jste o tom slyšeli?* Kněžice : Chaloupky o.p.s, 2013. ISBN: 978-80-905613-0-4.

- Polášková. 2016.** Využití Gardnerovy teorie mnohočetné inteligence. *Poradce pro ředitelku mateřské školy*. únor 2016, 6.
- Preuß, M., Nieuwenhuijsen, M. a Marquez, S. 2019.** Low Childhood Nature Exposure is Associated with Worse Mental Health in Adulthood. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2019.
- Průcha, Jan, Walterová, Eliška a Mareš, Jiří. 2003.** *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-717-8772-8.
- RVPPV. 2018.** Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [Online] 2018. <http://www.msmt.cz/file/45304/>.
- Seidlerová, Lenka. 2006.** Kolbův učební cyklus. Ostrava : Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta., 2006. Semestrální práce.
- Valenta, Josef. 1993.** *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha : IPOS ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-066-0.
- Walterová, Eliška, Průcha, Jan a Mareš, Jiří. 2009.** *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-476.
- Žanta, Rudolf. 1934.** *Projektová metoda: Pokus o řešení pracovní školy*. Praha : Dědictví Komenského, 1934.

6 SEZNAM DALŠÍCH PRAMENŮ

Blahušová, Anita. 2018. *Zahrada žije: zahradničíme s dětmi.* Praha: Smart Press, 2018. ISBN 978-80-87049-92-1.

Broukalová, Lenka a kol. 2011. *Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice.* Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2011.

Bruchter, Milan. 2012. *Zakládáme a udržujeme ekozahradu.* Praha : Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4280-9.

Hornáčková, Vladimíra a Pohnětalová, Yveta. 2014. *Pedagogická praxe, aneb, Jak se připravit na praxi v MŠ: (v bakalářském studiu Učitelství pro mateřské školy).* Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-484-7.

Horová, Ladislava. 2010. *Ve školce je bezva.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-694-0.

Kahoun, Jiří. 2015. *Příhody včelích medvídků.* 4. vydání. Praha: Albatros, 2015. ISBN 978-80-00-03951-0.

Karafiát, Jan. 2004. *Broučci: pro malé i velké děti.* 8. vyd. Praha: Albatros, 2004. ISBN 978-80-00-01373-2.

Komenský, Jan Amos. 1592---1670. *Informatorium školy mateřské.* Praha: Academia, 2007. 132 s. ISBN 978-80-200-1451-1.

Kružíková, Marie. 2014. *Pisniček III.* Stařeč: Infra, 2014. ISBN 978-80-86666-51-8.

Křivánková, Dana. 2018. *Hmyz v přírodní zahradě: malí, ale nepostradatelní.* Brno : Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2018. ISBN 978-80-87604-44-1.

Křivánková, Dana. 2017. *Motýli a housenky v přírodní zahradě.* Brno : Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2017. ISBN 978-80-87604-70-0.

Lišková, Marie. 2015. *Do-re-mi 1: zpěvník pro předškoláčky.* Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2015. ISBN 978-80-7235-554-9.

Lugerbauer, Katrin. 2019. *Zahrada pro včely: tipy na rostliny pro různá stanoviště.* Praha : Grada, 2019. Přeložil Ing. Radomil Hradil. ISBN 978-80-271-2049-9.

Oftring, Bärbel. 2013. *Zahrada pro zvířecí návštěvníky: ptáci, včely, motýli a mnoho dalších.* Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4801-6.

Palmer, Joy a Bočánová, Michaela. 2014. CC BY-SA 4.0, *Environmentální výchova schéma* dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37185464#filehistory>

Piaget, Jean, Inhelder, Bärbel. 2014. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0691-0.

Sekora, Ondřej. 2015. *Knížka Ferdy Mravence*. Praha: Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-242-5011-3.

Stojan, Jaroslav. 1997. *Maličká su: Učebnice hudební výchovy pro děti mateřské a základní školy*. Přerov: JASTO, 1997. ISBN 80-86086-10-0.

Stuchl, Miroslav, a další. 2016. *Čmeláci: chov a podpora čmeláků na zahrádkách i ve městě*. Brno : Tribun EU s.r.o., 2016. ISBN 978-80-263-1069-3.

Svěrák, Zdeněk *Příběhy včelích medvídků*. Text písně a noty dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/412009065914347789/>

Šircová, Ivana. 2007. *S dětmi v přírodě: Zážitková výchova po celý rok*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-201-0.

Vévodová, Helena. 2019. *Cvičení s říkankou pro malé děti*. 2. vydání. Ilustroval Miroslav Růžek. Brno: Edika, 2019. ISBN 978-80-266-1374-9.

Vostradovská, Tereza. 2016. *Hravouka*. Praha: Běžíliška, 2016. ISBN 978-80-906467-1-1.

Žďárek, Jan. 2015. *Hmyzí rodiny a státy*. Praha : Nakladatelství Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2225-7.

Internetové zdroje

Usnesení vlády ČR <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABMNHPBSV>

Tvorba myšlenkových map prostřednictvím <https://coggle.it/>

7 SEZNAM OBRÁZKŮ A PŘÍLOH

Obr. 1: Schéma environmentální výchovy (Palmer, 2002) (Palmer, Bočánová)	13
Obr. 2: Schéma Kolbova cyklu učení (Seidlerová, 2006)	16
Obr. 3: Gardnerova teorie mnohočetných inteligencí (http://deti.mensa.cz)	22
Obr. 4: Myšlenková mapa "Jaro" (vlastní tvorba, coggle.it)	58
Obr. 5: Myšlenková mapa "Půda-hlína" (vlastní tvorba, coggle.it)	59
Obr. 6: Myšlenková mapa "Vezměme to od půdy" (vlastní tvorba, coggle.it)	60
Obr. 7: Výroba pomůcek (vlastní foto)	61
Obr. 8: Tvorba pracovních listů (vlastní foto)	62
Obr. 9: Plánování a hodnocení (vlastní tvorba)	63
Obr. 10: Tabule poznání (vlastní foto)	64
Obr. 11: Střevlík (vlastní foto)	65
Obr. 12: Ruměnice pospolná (vlastní foto)	66
Obr. 13: Písnička Brouk (Kružiková 2014)	67
Obr. 14: Broučí dvojice (vlastní tvorba)	68
Obr. 15: Porovnávání velikosti (vlastní foto)	69
Obr. 16: Přiřazování počtů (vlastní tvorba)	70
Obr. 17: Dřevěné pexeso (vlastní foto)	71
Obr. 18: Počítání s beruškou (vlastní tvorba)	72
Obr. 19: Vyprávění o mravencích (vlastní text)	73
Obr. 20: Jak to chodí v mraveništi (Vostradovská 2016)	74
Obr. 21: Jak se narodí mravenec (vlastní text)	74
Obr. 22: PH „Zásoby do kredence“ (vlastní text)	75
Obr. 23: PH „Mraveniště“ (vlastní text)	75
Obr. 24: PH „Na skladnice a zásobovače“ (vlastní text)	76
Obr. 25: Hra „Na mraveniště“ (vlastní text)	77
Obr. 26: Mravenec (vlastní text)	77
Obr. 27: Básnička mravenci (Poláková 2013)	78
Obr. 28: Pracovní list „Mravenčí cesty“ (vlastní tvorba)	79
Obr. 29: Naše mraveniště (vlastní foto)	80
Obr. 30: Písnička „Mraveniště“ (Kružiková)	81
Obr. 31: Vývoj mravence (vlastní foto)	82
Obr. 32: Jak se narodí motýl (vlastní text)	82
Obr. 33: PH Na motýlky a květinčky (vlastní text)	83

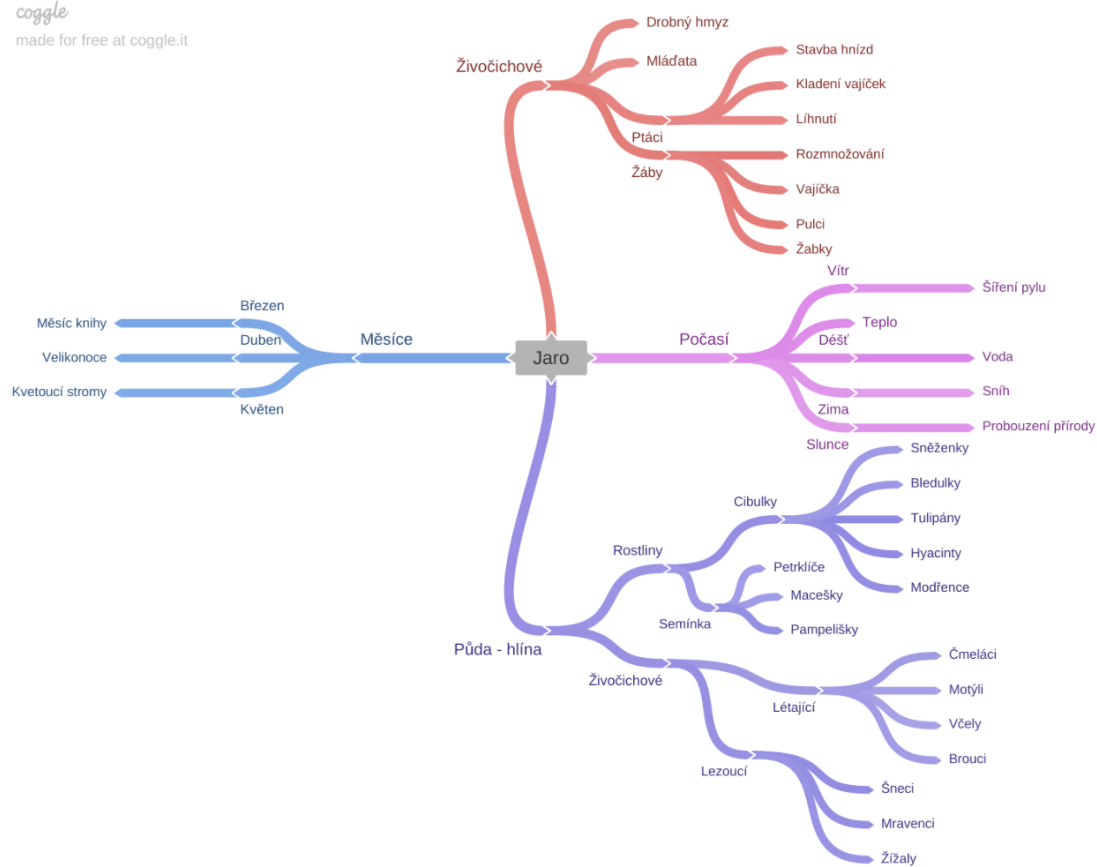

Obr. 34: Písnička Včelka (Stojan 1997).....	84
Obr. 35: Pracovní list „Motýl“ (vlastní tvorba).....	85
Obr. 36: Pracovní list „Bludiště“ (vlastní tvorba)	86
Obr. 37: Pracovní list „Opylování“ (vlastní tvorba)	87
Obr. 38: Písnička „Včeličky“ (Kružíková)	88
Obr. 39: Písnička „Pampelišky“ (Lišková 2015)	89
Obr. 40: Vývoj včely (vlastní foto)	90
Obr. 41: Čmelín (vlastní foto).....	91
Obr. 42: Sršeň (vlastní foto).....	92
Obr. 43: Písnička „Příhody včelích medvídků“ (Z. Svěrák)	93
Obr. 44: Hra „Čmeláci rodiny“ (vlastní text).....	93
Obr. 45: Básnička Šnek (Vévodová 2019).....	94
Obr. 46: Muchloun (vlastní foto)	95
Obr. 47: Mikroskop - pozorování a porovnávání (vlastní foto)	95
Obr. 48: Mikroskop - moucha (vlastní foto)	96
Obr. 49: Básnička "Žížala a kos" (Horová 2010).....	97
Obr. 50: Písnička „Tancovala žížala“ (Stojan 1997).....	98
Obr. 51: Písnička „Duha“ (Kružíková)	99
Obr. 52: Pracovní list „Cesta ven“ (vlastní tvorba).....	100

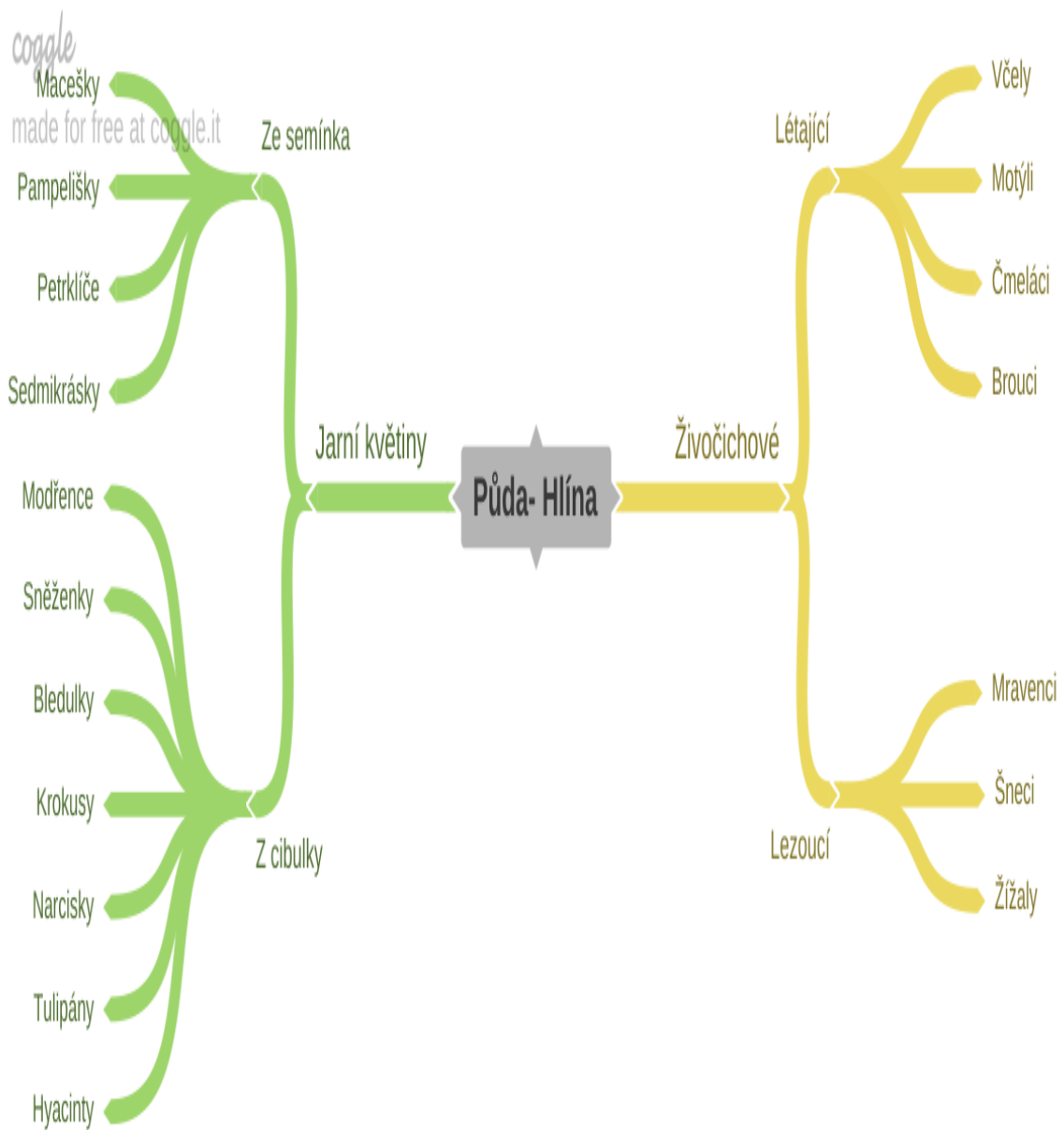
8 OBRÁZKY A PŘÍLOHY

coggle

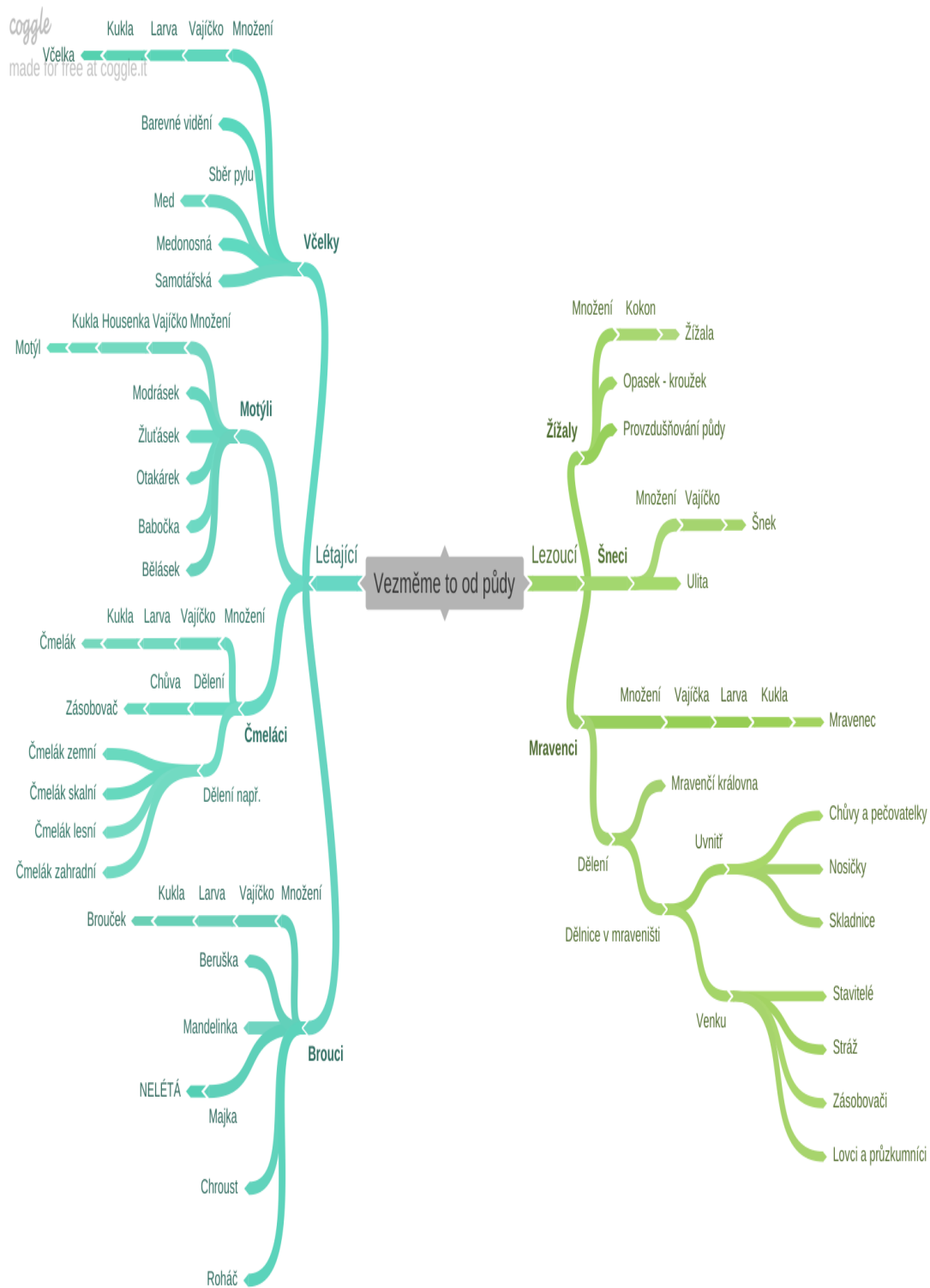
made for free at coggle.it

Obr. 4: Myšlenková mapa "Jaro" (vlastní tvorba, coggle.it)

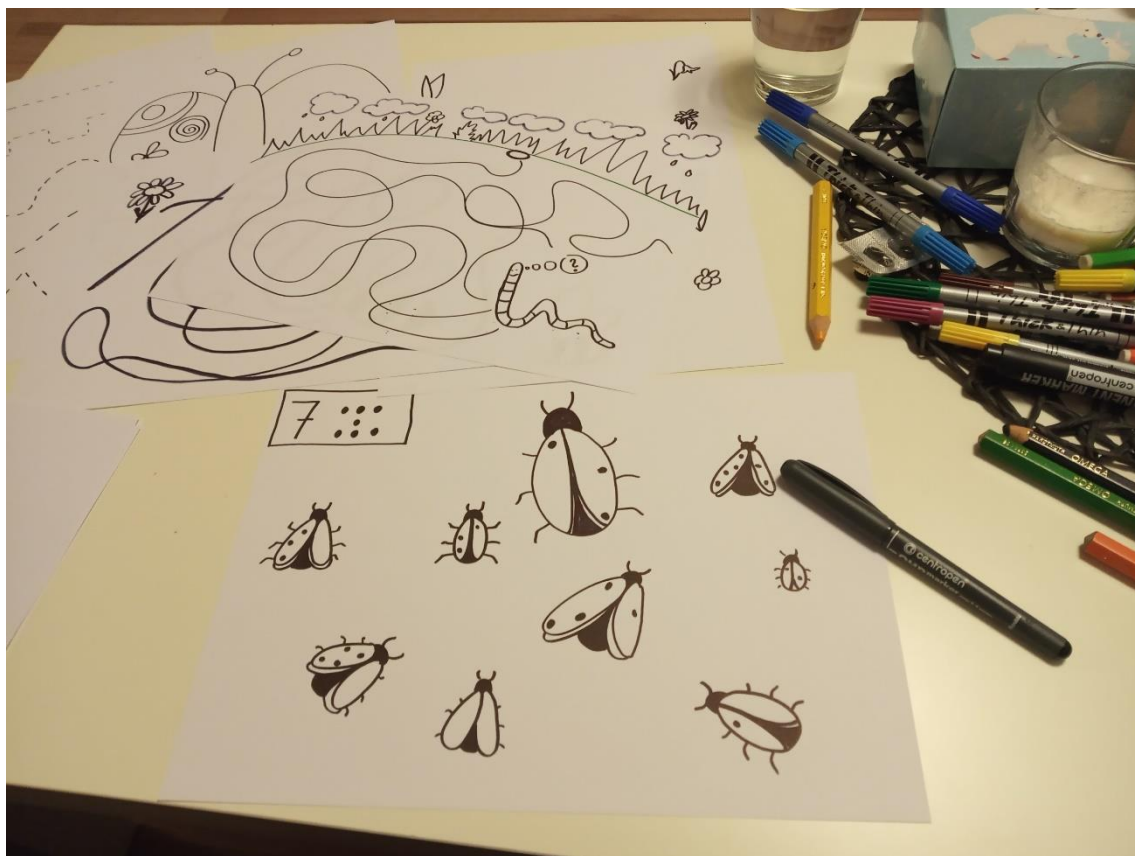
Obr. 5: Myšlenková mapa "Půda-hlína" (vlastní tvorba, coggle.it)

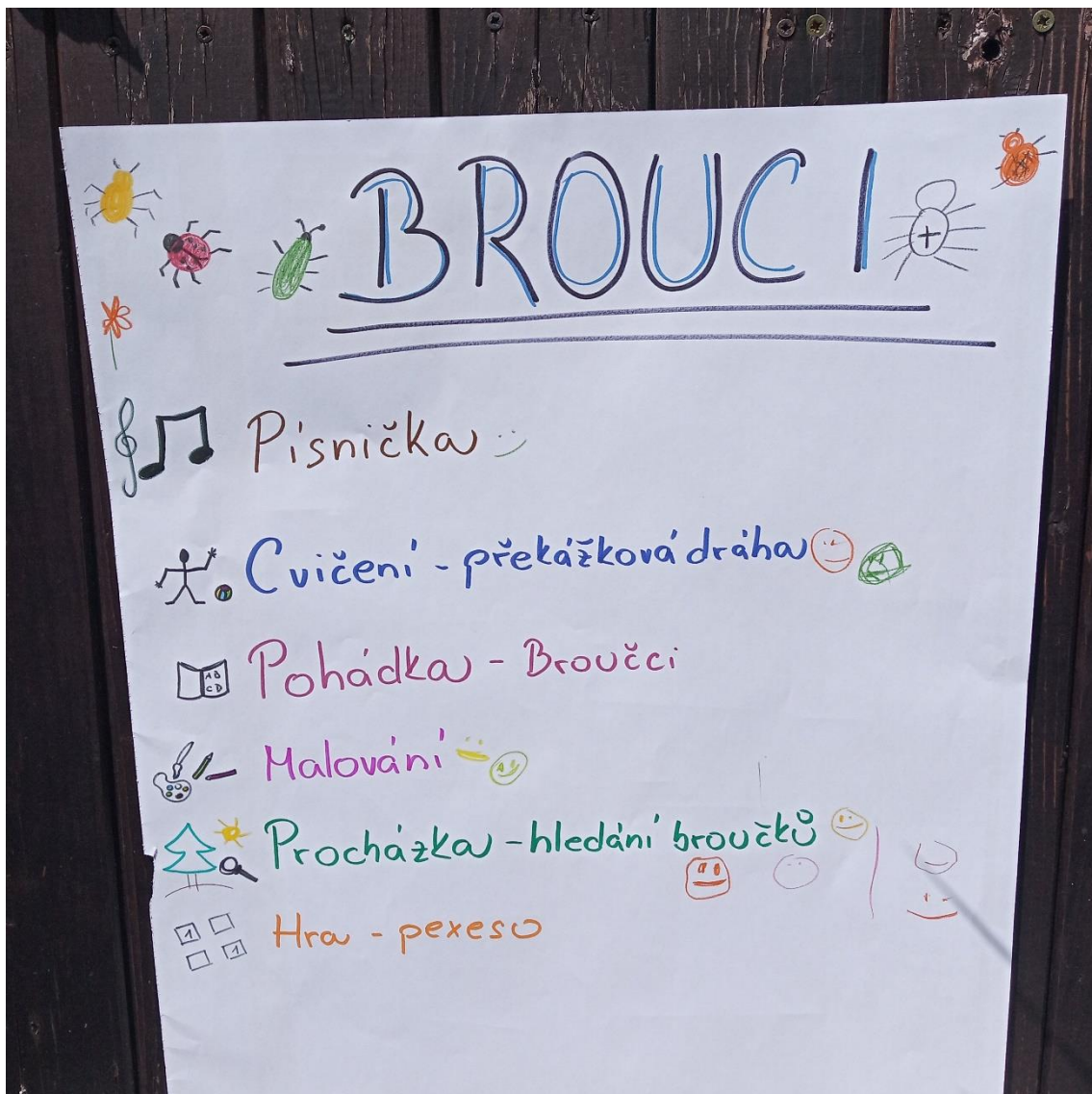
Obr. 6: Myšlenková mapa "Vezměme to od půdy" (vlastní tvorba, coggle.it)

Obr. 7: Výroba pomůcek (vlastní foto)

Obr. 8: Tvorba pracovných listů (vlastní foto)

Obr. 9: Plánování a hodnocení (vlastní tvorba)

Obr. 10: Tabule poznání (vlastní foto)

Obr. 11: Střevlík (vlastní foto)

Obr. 12: Ruměnice pospolná (vlastní foto)

BROUK

Marie Kružiková

Má-me na zah-ra-dě brou-ka, Kou-ká ko-lem se-be, hle-dá
bě-ží po ze-mi a kou-ká. ptá-ka, co na vět-vi se-dá.

Běž rych-le, brouč-ku, kam tě na-pad-ne - dřív, než tě do zo-bá-ku po-pad-ne!

Děti lezou po čtyřech v prostoru třídy (brouci), jedno dítě sedí stranou (pták). Po dozpívání písničky se brouci utíkají schovat, pták je chytá do zobáku (ruce). Kdo je chycen, vybere si hud. nástroj a při dalším opakování zpívá a hraje. Hra končí, když jsou všichni brouci chyceni. (Pro urychlení hry mohou být 2 - 3 ptáci.)

Obr. 13: Písnička Brouk (Kružiková 2014)

Obr. 14: Broučí dvojice (vlastní tvorba)

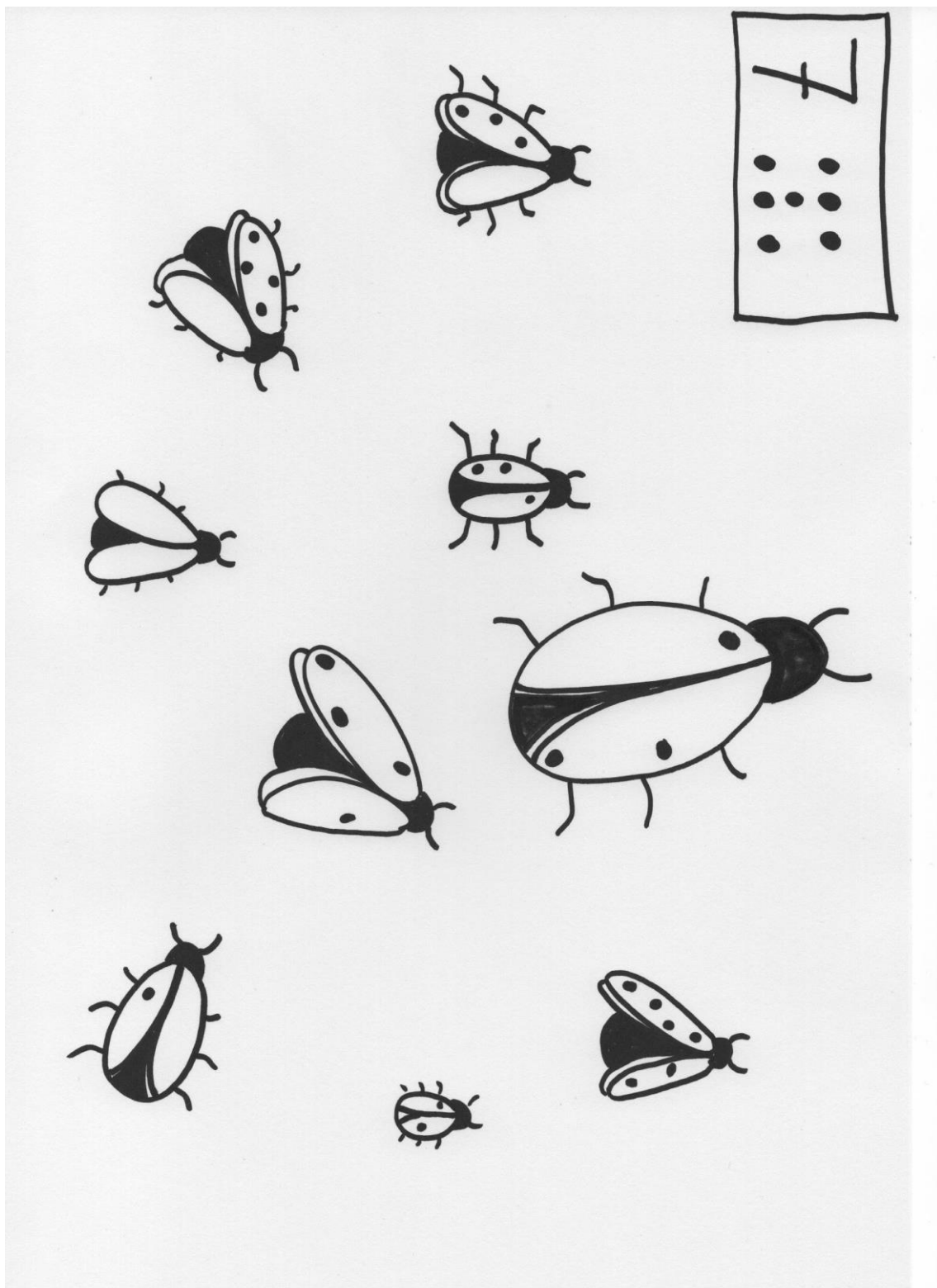
Obr. 15: Porovnávání velikosti (vlastní foto)

Obr. 16: Přiřazování počtů (vlastní tvorba)

Obr. 17: Dřevěné pexeso (vlastní foto)

Obr. 18: Počítání s beruškou (vlastní tvorba)

Na začátku týdne seznámíme děti s tématem. Zjistíme, co všechno už děti o mravencích vědí a zda znají jejich úlohu. Pro lepší představu dětem ukážeme různé obrázky. „Děti víte, jak vypadá takový mravenec? A znáte nejslavnějšího mravence a jeho kamarády tady u nás? Ano, správně, je to Ferda Mravenec!“

Knížku o něm napsal známý spisovatel, který se jmenoval Ondřej Sekora. V knížce je spousta příběhů o mravencích a jiném hmyzu. My si tyto příběhy budeme číst a na některé se můžeme i podívat na počítači. Nebudeme si ale povídat jen o tom pohádkovém mravenci, ale vyrazíme za nimi do přírody. Už při poslechu básničky se mluvilo o dvou druzích. Mravenci se totiž kromě jiného dělí na ty domácí – kteří žijí u nás na zahrádce a někdy nám také, tak jako v té básničce, přijdou dělat humpárny k nám do domu nebo bytu, ale také máme mravence lesní.

Mravenec domácí si s oblibou staví své obydlí blízko lidských domů a tam se rád přiživuje na našich potravinách, zásobách a zbytcích. Je to takový uličník, protože se někdy opravdu dokáže dostat až k nám domů, nejraději do kuchyně, a tam se nám ve špajzu rád ubytuje třeba v cukru nebo nějakých dobrých sladkých sušenkách. Kromě toho, že nám mravenec ujídá zásoby, se také rád ubytuje v květináči na okenním parapetu, aby měl dobrý výhled a k potravě blízko. Jenže tím, jak se zabýdlí v květináči, požírá a překusuje kořínky a ta kytička, která v květináči bydlela jako první, většinou mravenci okusování nevydrží a zahyne. I na zahradě nám někdy mravenci škodí. Vykopávají různé díry, staví si domečky na naše zahradní rostliny a květiny a roznáší na ně jiné škůdce. Třeba takovou mšici si donese na rajčata na balkoně, ta mšice se tam rozmnoží a jak hodně jí a sosa z rostlin sladkou šťávu, tak tu rostlinku zahubí. Mravenci ty mšice chrání před jinými predátory, přenášejí je na místa, kde je dostatek potravy a za to všechno se jim mšice odmění tou sladkou šťávou, kterou vytáhnou z rostlinky, vypijí a vyloučí skrz své tělo zase ven pro ty mravence. Protože nás mravenci takhle zlobí, nemáme je my lidé moc rádi.

Mravenec lesní proti tomu není žádný lenoch, který by se potřeboval přiživovat z našich zásob. Žije si v lese, jak už jeho jméno napovídá a tam staví nádherné a velké stavby – mraveniště. Nás lidé mraveniště z nějakého důvodu lákají. Jsou plná neobjevených a přitažlivých věcí. Mravencům se ale naše zvědavost moc nelíbí, a proto, když jsme moc zvědaví a vydáme se k nim blízko, vlezou nám do bot, nohavic a můžou nás také pěkně pokousat. Oni nejsou zlí, jen mají strach o své kamarády a rodiny a my v tu chvíli vypadáme jako velcí predátoři, kteří jim chtějí ublížit. Mravenec má moc rád teplo, a proto si své domy staví směrem na jih, kde přes den, a hlavně přes léto nejvíce svítí sluníčko. Lesní mravenec, je všežravec. Stejně jako my lidé si rád pochutná na rostlinné i živočišné stravě. Dokáže jíst listy, trávu, květiny, ale moc rád si dá i nějaké to masíčko, které se v lese objeví v podobě jiných brouků a větších či menších živočichů. V jednom mraveništi žije až 800 000 mravenců. Podívejte se na to velké číslo! To je skoro jako žije lidí v Praze, nebo jako ve 3 velkých městech tady u nás v České republice.

A jejich maminka, mravenčí královna se může dožít až 20 let. Zkusíme se v tomto týdnu vypravit do lesa a nějaké takové mraveniště najít. Nepůjdeme moc blízko, nebojte se, ale tu krásu musíte vidět.“

Obr. 19: Vyprávění o mravencích (vlastní text)

Obr. 20: Jak to chodí v mraveništi (Vostradovská 2016)

● Jak se mravenec narodí?

Podobně jako u brouka nenosí ani mravenčí maminka malé mravenčičky v bříšku, ale klade vajíčka, ze kterých se líhnou larvy. O larvy se následně starají mravenčí chůvy, které je krmí až do zakuklení. Takový malý mravenec uvnitř kukly spí další dva týdny, a potom se vylíhne zrovna jako velký mravenec. Dospělý mravenec je po vylíhnutí úplně bez barvy. Hned co se ale dostane ven na vzduch, změní svou barvu, která mu už zůstane na zbytek života. Po vylíhnutí začne mravenec pracovat na svém úkolu v mraveništi

Obr. 21: Jak se narodí mravenec (vlastní text)

Pohybová hra „Zásoby do kredence“

Děti rozdělíme na dvě skupiny a barevným krepovým papírem, který jim zavážeme na ruku, je přiřadíme do správného mraveniště. Krepový papír slouží pro lepší orientaci hlavně mladším dětem. Úkolem každé skupinky bude v určeném časovém intervalu posbírat co nejvíce potravy a donést je do svého mraveniště (znázorněné pomocí klacíků či barevných látek). Po vypršení času (stopky, přesýpací hodiny, ...) společně spočítáme zásoby, porovnáme, kdo má více X méně a vyhlásíme vítěze.

Obr. 22: PH „Zásoby do kredence“ (vlastní text)

Mraveniště

Při pobytu venku na školní zahradě si zahrajeme na mravence. Naším úkolem bude posbírat po zemi všechny velké i malé klacíky a větve a donést je na jednu hromadu (nejlépe k ohništi, na kterém si při pěkném počasí můžeme opéct něco dobrého)

Obr. 23: PH „Mraveniště“ (vlastní text)

Pohybová hra „Na skladnice a zásobovače“

V mraveništi se o zásoby jídla starají skladnice. Přenášejí potravu z jednoho místa na druhé, kontrolují množství a předávají informace zásobovačům. Zkusíme si zahrát hru, nebo si spíš uděláme malou soutěž.

Děti si rozdělíme do skupinek po pěti. Každá skupinka dostane obrázkový seznam věcí, které mají ve skládku mít a v jakém počtu. Je potřeba aby byly skupinky spravedlivě rozdělené s ohledem na věk a schopnosti dětí. Jedno dítě ve skupince bude skladnice. Ta bude stát na svém místě ve skladu a bude informovat každého ze svých 4 zásobovačů co a kolik toho mají přinést. Pro příklad skladnice Anička řekne zásobovači Pepovi, aby sehnal 3 oříšky a zásobovače Marušce, aby donesla 2 klacíky. Zásobovač se vydá na cestu po třídě či školní zahradě, kde bude na různých místech schovaný materiál v dostatečném množství pro všechny děti. Zásobovač Pepa najde 3 oříšky a odnese je zpět do svého mraveniště, kde je předá skladnici a společně zásobu zkontrolují přiložením k obrázku. Menší děti, které neovládají počty, zapojíme pomocí barev. Hru si nejdříve vyzkoušíme, můžeme si zahrát několik kol a třeba druhý den ji zkusit na rychlost, které z 5 mravenišť bude nejrychlejší. Hra končí ve chvíli, kdy má mraveniště všechny zásoby ve skládce a všichni mravenci jsou v mraveništi. Pro lepší orientaci dětí jednotlivé mraveniště i mravence barevně odlišíme.

Obr. 24: PH „Na skladnice a zásobovače“ (vlastní text)

Hra na mraveniště

Dětem jsme celý týden vyprávěli o nastavení úkolů pro každého mravence zvlášť. V mraveništi je vše podrobně naplánované a každý mravenec ví, jaká je jeho práce.

Hlavní postavu v mraveništi představuje královna, které klade vajíčka a je tak maminkou všech mravenců v mraveništi. Jednotlivé dělnice plní v mraveništi různé úlohy.

Stavitelé – nosí přírodniny, staví cesty a postupně vzniká mraveniště

Stráž – staří a zkušenější mravenci kontrolují a hlídají co se kolem děje

Zásobovači – nosí potravu vzdálenou i několik metrů, kterou našli lovci

Lovci a průzkumníci – chodí po okolí, hledají potravu

Chůvy a pečovatelky – pečují o královnu a miminka, určují, kdo se vylíhne a stravou ovlivní jaké bude jeho budoucí povolání

Nosičky – přenášejí kukly a larvy do jednotlivých komůrek

Skladnice – starají se o zásoby potravy

Mravencům nikdo nevládne. Královna je zde jen pro kladení vajíček a zvětšování počtu mravenců. I bez vládce každý mravenec ví, co má dělat, jaký je jeho úkol a jak tím nejlépe prospěje svému mraveništi.

Obr. 25: Hra „Na mraveniště“ (vlastní text)

Postav svého mravence

Pomocí dřívěk, špejlí, provázků a přírodnin si děti, buď každý individuálně nebo ve skupinkách, postaví na koberec svého mravence. Předškoláci mají za úkol správně spočítat a přiřadit končetiny a části těla mravence. Jako vzor jim poslouží velkoformátový obrázek.

Obr. 26: Mravenec (vlastní text)

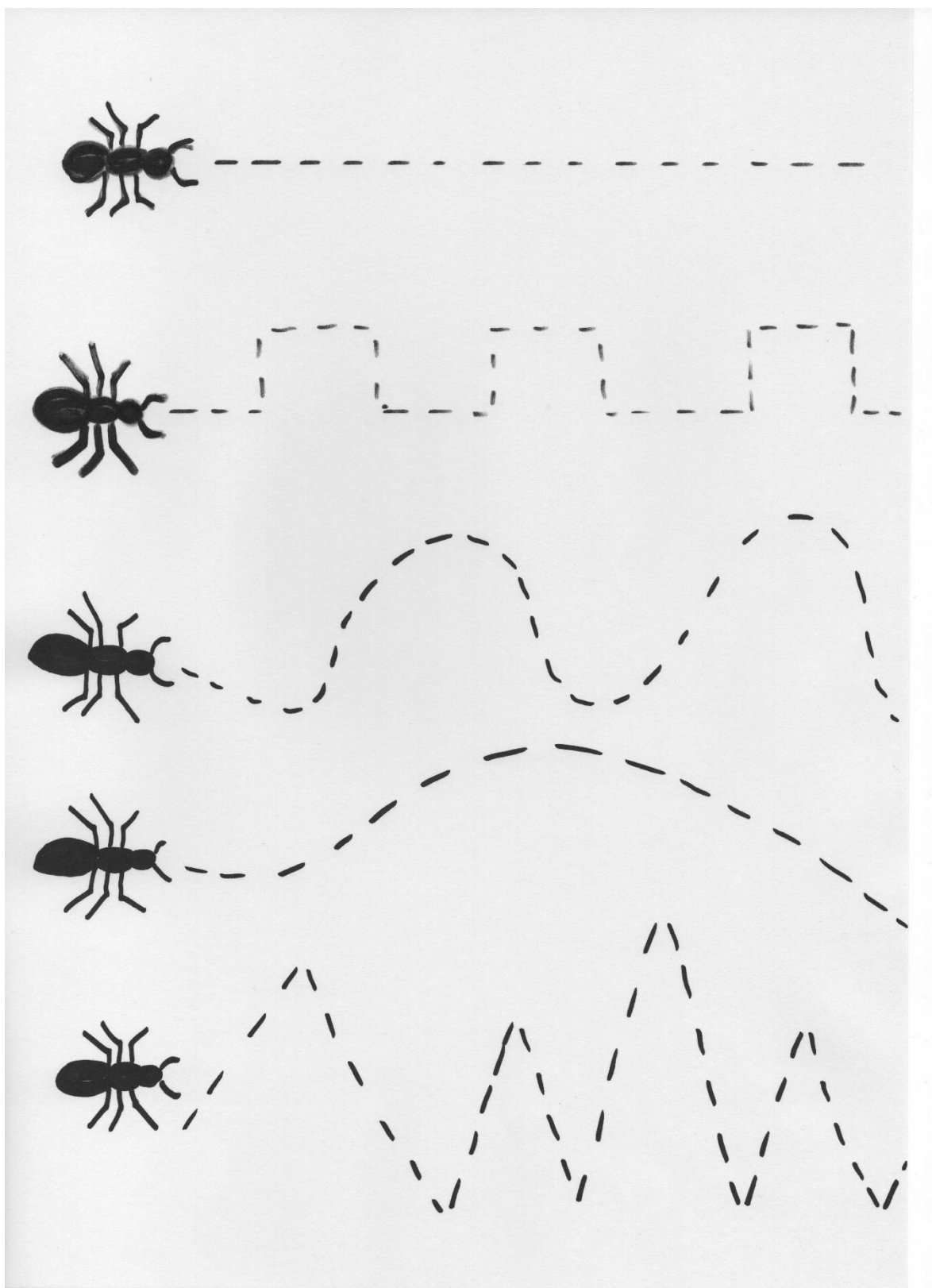

Mravenci

Pořádali mravenci
konferenci v kredenci,
za cukřenkou seděli
skoro celou neděli,
těšili se na přestávku,
až přinesou ochutnávku,
ve spíži ji ukradli,
odnesli, co popadli.

Zato lesní mravenci
pracují i v červenci,
když vy máte prázdniny,
musí celé hodiny
nosit klády na hromadu,
velcí vpředu, malí vzadu,
a to ví i malé klíště,
že si staví mraveniště.

Obr. 27: Básnička mravenci (Poláková 2013)

Obr. 28: Pracovní list „Mravenčí cesty“ (vlastní tvorba)

Obr. 29: Naše mraveniště (vlastní foto)

MRAVENIŠTĚ

Marie Kružiková

1. Bě-há-me po ce-lém le-se a kaž-dý z nás ně-co ne-se,
Mra-ven-ci jsou sta-vi-te-lé, mra-ve-niš-tě - to je ce-lé

do na-še-ho síd-liš-tě - do-mů, do mra-ve-niš-tě.
z ka-mín-ků a jeh-li-čí, ať sem ví-tr ne-fi-čí.

Všich-ni kmi-ta-jí, co je tře-ba - dě-la - jí...

2. Je nás hodně, to je prima,
nebude nám v zimě zima -
ani horko v červenci.
My jsme pilní mravenci.

Co nevíme - vymyslíme,
co je špatně, napravíme.
Pracujeme vesele -
to je fofr, přátelé ! Ref.

Obr. 30: Písnička „Mraveniště“ (Kružiková)

Obr. 31: Vývoj mravence (vlastní foto)

Jak se narodí motýl?

Motýlí maminka naklade vajíčka na listy stromů, aby na ně nemohl snadno zaútočit žádný predátor. Z vajíček se vylíhnou housenky, které se vydají do okolí a hledají co nejvíce potravy. Housenky mají nejraději listy ovocných stromů, kopřiv a voňavého jetele. Housenka hodně jí a když pořádně vyroste, zakuklí se třeba na větvi a usne. Za několik dní se z kukly vylíhne krásný motýl. Nejdříve nemůže létat, protože jsou jeho křídélka mokrá a zmačkaná. Po krátké době ale motýlova křídla uschnou, narovnájí se a motýlek může vzlétnout.

Pro lepší představu tohoto cyklu se společně podíváme na video a ukážeme dětem obrázek, na kterém je vývoj zobrazený.

Obr. 32: Jak se narodí motýl (vlastní text)

„Na motýlky”

(Pohybová hra, vypadávající hra, hra s plněním úkolů.)

Po třídě rozmístíme papírové květy, děti na melodii poletují po třídě. Když hudba přestane hrát, každé dítě si musí najít svou květinu. Pravidla hry přizpůsobíme věku dětí.

- hra vypadávající (škatulata), kdy při každém kole jeden květ sebereme
- podle počtu, při hře procvičíme matematické představy a před puštěním hudby určíme počet dětí, které se na květině sejdou
- podle barev, rozdáme dětem barevné šátky, dítě může sednout pouze na květ stejné barvy

„Na květinčky”

Rozcvička, protahování. Schoulíme se do klubička jako semínko nebo cibulka jarní květiny. Postupně se začneme rozbalovat až do dřepu a pomocí rukou se vytahujeme nahoru až se postavíme. Ruce rozpažíme jako lístečky a až nakonec zvedneme hlavu jako květ.

Obr. 33: PH Na motýlky a květinčky (vlastní text)

Včelka

Mírně

Z. Šesták / M. Šestáková

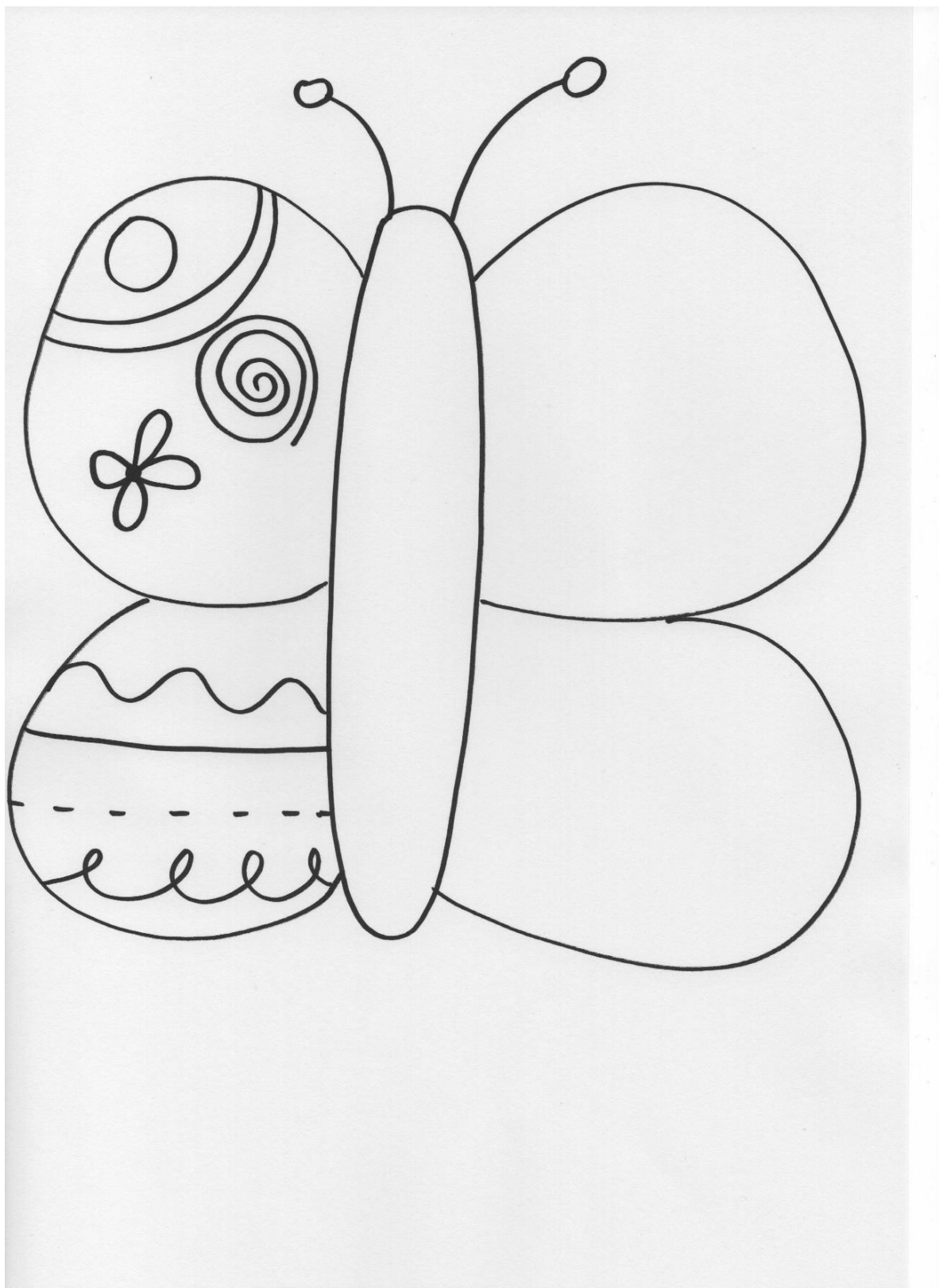
The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the first line of the song with lyrics: "1. Na za-hrād-ce pod ja-blo-ni mo-tý-lek tam včel-ku ho-ni,". The second staff continues with "hned, hned, hned" and "dej mi, včel-ko, med!". The third staff repeats the second line with "Hned, hned, hned" and "dej mi, včel-ko, med!". Chords D, A, D, A, D, A7, and D are indicated above the notes. There are handwritten annotations in blue ink, including "2.0" and some scribbles.

2. Včelička se na něj zlobí,
že ji křídélka už bolí,
[: hned, hned, hned
pryč, motýlku, leť! :]

3. Do úlu už včelky letí,
musím také pospíchatí,
[: hned, hned, hned
taky domů leť! :]

Obr. 34: Písnička Včelka (Stojan 1997)

Obr. 35: Pracovní list „Motýl“ (vlastní tvorba)

Obr. 36: Pracovní list „Bludiště“ (vlastní tvorba)

Obr. 37: Pracovní list „Opylování“ (vlastní tvorba)

VČELIČKY

Marie Kružíková

Včel-ka, vče-la - co to dě-lá? Lé-tá, hle-dá ky - tič - ky,
a-by moh-la do-mů no-sit šťá-vy kyb-líč - ky.
Včel-ko, na co šťá-vu máš? A co-pak z ní u - dě - láš?
Me-dík pře-ce! Ten u - mí - me jen my, vče - lič - ky...

Obr. 38: Písnička „Včeličky“ (Kružíková)

1. Pam, pam, pampe-liš-ky v žlutém klo-bou - ku
 prý si po-se-da-ly rá-no na lou - ku.
 Na-klá - ně-ly k sobě zla-té hla-vin - ky,
 jsou to ma-lé dě-ti vel-ké mamin - ky.

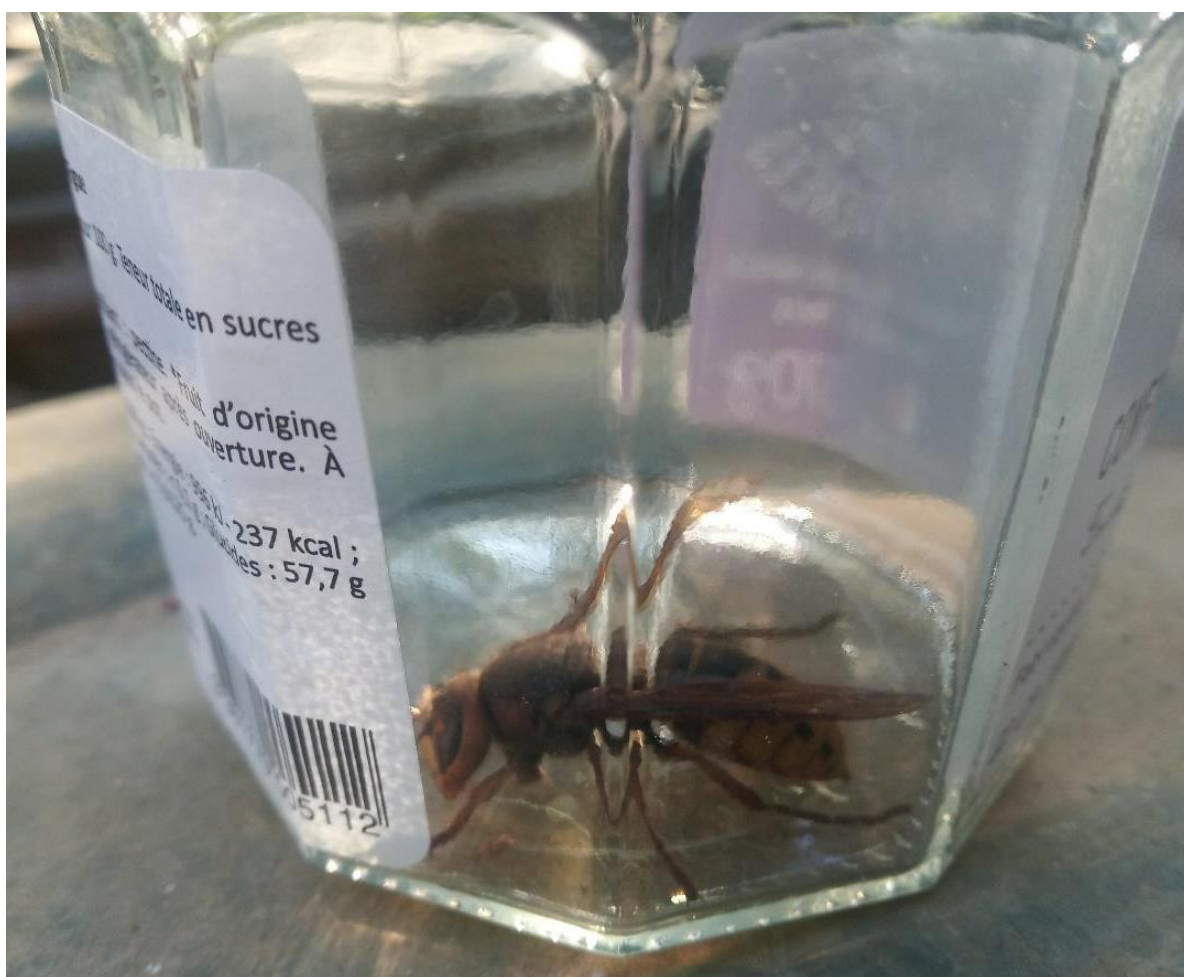
2. Cink, cink, cinkilinky, modré zvonky zas
 k písni konvalinky přidaly svůj hlas.
 Chceme s nimi zpívat v jitru zářivém:
 Pán Bůh stvořil lidi, nebesa i zem.

Obr. 40: Vývoj včely (vlastní foto)

Obr. 41: Čmelín (vlastní foto)

Obr. 42: Sršeň (vlastní foto)

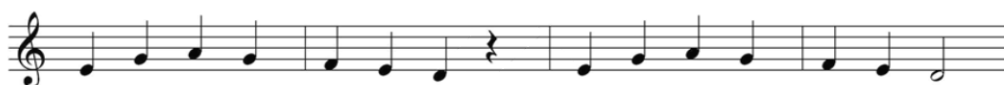
Příhody včelích medvídků

Na po - lič - ku vje - te - lič - ku, tam kde po - tok pra - me - ní, dob - ře

je nám po tě - lič - ku zá - ko - nem jsme chra - ně - ni.

So - sáč - ka - ma so - sá - me, bez pře - stá - ní to sa - mé. -

do pě - ti, do pě - ti, do pě - ti, do pě - ti

mu - sí - me být u ma - min - ky vdou - pě - ti.

Obr. 43: Písnička „Příhody včelích medvídků“ (Z. Svěrák)

Čmeláci rodiny

Na připravených kartičkách máme nakresleny různé druhy čmeláků. Každé dítě si vylosuje jednu kartičku. Úkolem celé třídy je najít všechny děti, které mají stejný obrázek čmeláka a vytvořit tak rodiny.

Dalším krokem může být počítání, kdy děti společně spočítají, jak velkou rodinu mají a vyberou správný počet puntíků nebo odpovídající číslici.

Na konci hry také porovnáme, ve které skupině je nejméně a nejvíce čmeláků.

Obr. 44: Hra „Čmeláci rodiny“ (vlastní text)

Šnek

Leze, leze šnek,
leze, leze z proutí,
zadečkem si kroutí.
Najednou se lek.
Nejdřív tykadla,
potom kukadla.
Co se stalo?
Co se přihodilo?
Bum, šiška spadla.
Bum, šiška spadla.

Obr. 45: Básnička Šnek (Vévodová 2019)

Obr. 46: Muchloun (vlastní foto)

Obr. 47: Mikroskop - pozorování a porovnávání (vlastní foto)

Obr. 48: Mikroskop - moucha (vlastní foto)

■ Žížala a kos

Žížale nevdá, že cesta klouže.
Volá nás vesele z veliké louže.

(děti běží na místě na špičkách, rozevřené dlaně přibližují k ústům)

Po dešti a když v trávě je rosa,
pozor si musí dát na pana kosa.

(děti prstíky naznačují déšť, jdou zvolna do dřepu, dlaně dají k čelu, dívají se vzhůru)

Pan kos je na dosah, na cestu sedá.
Žížalce nahnal strach, ta úkryt hledá.

(děti dají dlaně na ramena, mávají „křidélky“, oči přikryjí dlaněmi)

Tělíčko zavrtá do mokré hlíny,
kosovi sběhly se v zobáčku sliny.

(děti obejmou tělo rukama, zvolna přejdou do stoje)

Kosík se rozzlobil, křidélkem hrozí,
žížalka dávno se tunelem vozí.

(děti rukou naznačí hrozbu, otočí se okolo své osy)

Ptáček to vzdává a odlétá, tradá,
žížalka na louce suší si záda.

(děti dají dlaně na ramena, mávají „křidélky“, jdou do podřepu, skulí se do klubíčka)

Pro další pohybovou improvizaci připravíme na podlahu velkou pampelišku (velký arch žlutého papíru či žlutá textilie). Chlapci hrají čmeláky a děvčátka jsou včelky.

Obr. 49: Básnička "Žížala a kos" (Horová 2010)

6

Tancovala žížala

Živě

Česká

Handwritten notes above the first staff: *připodobit se abc*

Handwritten notes above the second staff: *a a a a*, *bes*

Handwritten notes above the first staff: *F 2 fac*, *C7 2 1*, *3 3 4*, *F 3 2*

Handwritten notes above the second staff: *F7 4 4+3 3-5*, *Bb be d f*, *C7 ce g be*, *F 2 1*

1. Tan - čo - va - la ží - ža - la na za - hrá - d - ce pol - ku,
 čme - lá - ko - vi, že jí hrál, da - la půl - ku vdol - ku.

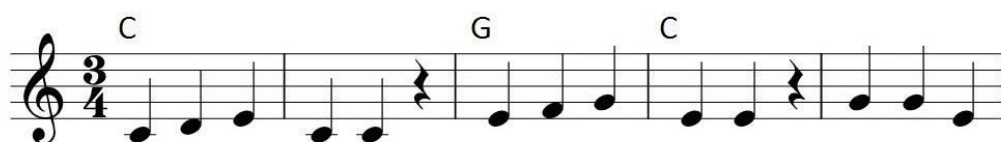
2. Pojd'te, pane slimáčku,
taky na taneček!
Čmelák dostal, že jim hrál,
sladký lívaneček.
3. Potom ji vzal do kola
hrobaříček mladý,
čmelák dostal za tanec
kousek čokolády.
4. Tancovala žížala
od večera k ránu,
čmelák dostal k snídani
kousek marcipánu.
5. Při poslední písničce
čmelák točí basou,
radostně se usmívá
nad veselou chasou.
6. Když byl tanec u konce,
zabalil své noty.
Rozešli se v náladě
všichni do roboty.

Obr. 50: Písnička „Tancovala žížala“ (Stojan 1997)

DUHA

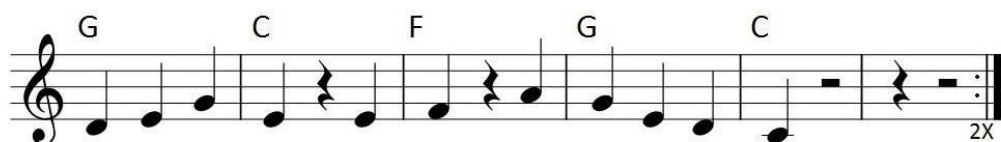
Marie Kružíková

1. Ne-be se mra-čí, tep-la už sta-čí. Mra-ky nám
2. Ba-rev-ná du-ha - a nad ní dru-há! Vy-kouk-lo

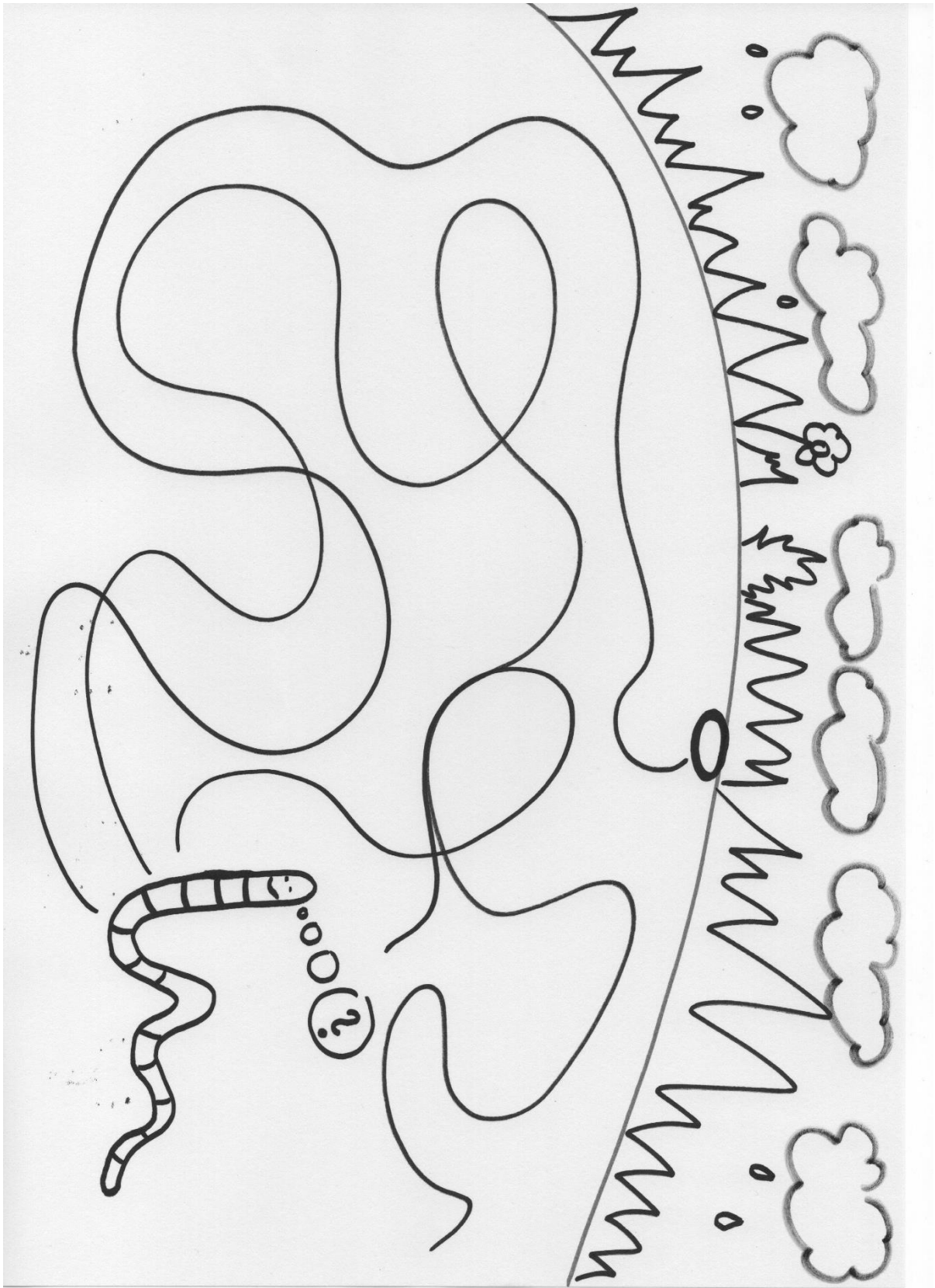
za-hro-zí, že vo-du na-vo-zí - do ře-ky, po-to-ka,
na-štěs-tí slu-níč-ko po deš-ti. Na-jed-nou všech-no se

do ryb-ní - ka... A už to na mě stří - ká!
roz-sví-ti - lo, ze - mi se u - le - vi - lo.

Obr. 51: Písnička „Duha“ (Kružíková)

Obr. 52: Pracovní list „Cesta ven“ (vlastní tvorba)